

Til Børne- og Ungdomsudvalget

3. juni 2019

Røgfri skoletid – orientering om status og rygevanundersøgelse 2018Sagsnr.
2019-0147900Dokumentnr.
2019-0147900-1

Børne- og Ungdomsudvalget godkendte d. 15. august 2018 medlemsforslag om røgfri skoletid for alle elever på folkeskoler og specialskoler i København samt at de enkelte skolebestyrelser har ansvaret for selv at fastsætte sanktion med henblik på håndhævelse af forslaget.

Det blev desuden tilføjet beslutningsprotokollen, at udvalget opfordrede til, at Børne- og Ungdomsforvaltningen kontakter fx Københavns Ungeråd, Københavns Fælles Elevråd og Ungepanelet for at involvere de unge. Udvalget lagde desuden vægt på, at forvaltningen understøtter en vidensbank om tiltag og effekter, inspirationsmateriale til skolerne mv. for at lette implementeringen og forventede forslaget gennemført pr. 1. januar 2019.

BUF har i et tæt samarbejde med SUF understøttet skolerne i at implementere beslutningen, og SUF har i den forbindelse kortlagt udskolingselevernes rygevaner på folkeskoler i Københavns Kommune, inden røgfri skoletid trådte i kraft. Udvalget orienteres nu om status for implementeringen samt resultaterne i undersøgelsen af elevernes rygevaner.

Status på implementering af røgfri skoletid

Røgfri skoletid er trådt i kraft pr. januar 2019. Det betyder, at eleverne ikke må ryge i skoletiden – uanset om de opholder sig på eller udenfor skolens område. Forbuddet gælder både almindelige cigaretter, e-cigaretter, snus/skrå/tyggetobak og vandpibe.

Skolerne er orienteret om BUU's beslutning og skal på nuværende tidspunkt (pr. 1. marts 2019) have udarbejdet et princip for, hvordan de i praksis vil håndhæve røgfri skoletid lokalt. Princippet skal igennem en høringsproces i både skolebestyrelse og elevråd. Forvaltningen har opfordret til, at eleverne (evt. via elevrådet) blev involveret i processen med at udarbejde princippet. Ungerådet og Københavns Fælleselevråd (KFE) er inddraget i arbejdet med røgfri skole både inden BUU's beslutning om at indføre røgfri skole på alle folkeskoler og specialskoler og igen efter beslutningen for at give input til, hvordan man lokalt på skolen kan inddrage elevrådet i det videre arbejde med at implementere røgfri skoletid. Inputtet fra Ungerådet og KFE er brugt i det inspirationsmateriale, der efterfølgende er udarbejdet til skolerne, jf. nedenfor.

Fagligt Indhold og KvalitetGyldenløvesgade 15
1600 København VEAN nummer
5798009371201

Med afsæt i udvalgets ønske er der udarbejdet en række materialer og aktiviteter, som skolerne kan bruge til at understøtte implementeringen af den røgfri skoletid. De understøttende aktiviteter omfatter inspiration og sparring fra sundhedskonsulenter på forældre- eller bestyrelsesmøder, herunder viden om unges rygning og hvordan det bedst kan forebygges, materialer til brug i undervisningen i fx dansk, idræt og naturfag, teaterforedrag for skolens 7. klasser, rygestoprådgivning og inspiration til at arbejde med Røgfri Arbejdstid. Materialer til elevråd, skolebestyrelser, forældre m.fl. er udarbejdet i samarbejde med de relevante organisationer, herunder Skole og Forældre København.

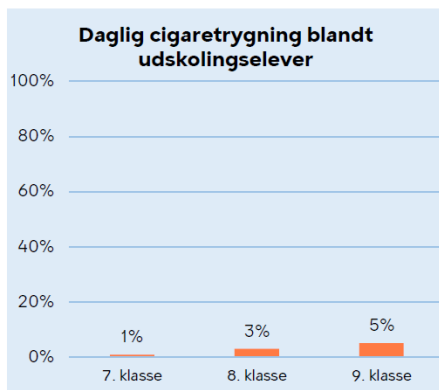
Sundheds- og omsorgsborgmesteren har efter BUU's beslutning desuden skrevet til alle privatskoler i Københavns Kommune og opfordret dem til også at indføre røgfri skoletid, og privatskolerne har fået tilbudt hjælp til en flerstrengt indsats.

Rygevanerundersøgelse 2018

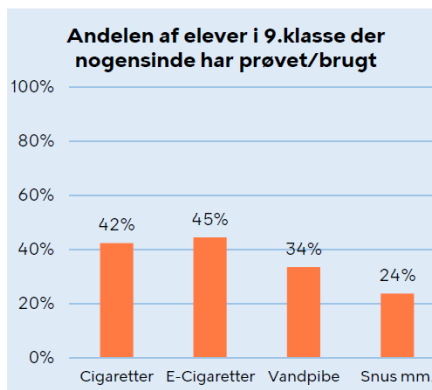
En rygevanerundersøgelse er foretaget lige inden indførelsen af Røgfri Skoletid på alle københavnske folkeskoler med udskolingsklasser. Formålet ved undersøgelsen er at lave en baseline, der kan være afsæt for at følge udviklingen af udskolingselevernes rygevaner og synlig rygning i skoletiden i de kommende år. Selve undersøgelsen er vedlagt som bilag.

Ud over den samlede rapport om københavnske udskolingselevers rygevaner, vil der også blive udarbejdet individuelle skolerapporter. Skolerapporterne vil blive brugt til at komme i dialog med skolerne om de områder, hvor skolerne er særligt udfordret, samt være en anledning til at fremhæve de tilbud om en flerstrengt indsats, som SUF tilbyder skolerne.

Blandt undersøgelsens hovedresultater er, at en stor andel af de københavnske udskolingselever har prøvet cigaretter og andre tobaksformer, mens det er en mindre del, der ryger dagligt, se figur 1 og 2 nedenfor fra rapporten. E-cigaretter er det produkt flest elever har prøvet, jf. figur 2. Vidensråd for Forebyggelse anfører, at brug af e-cigaretter hos børn og unge kan medføre opstart af cigaretrykning, og børn og unges brug af e-cigaretter bør således indtænkes i arbejdet med forebyggelse af cigaretrykning blandt børn og unge.

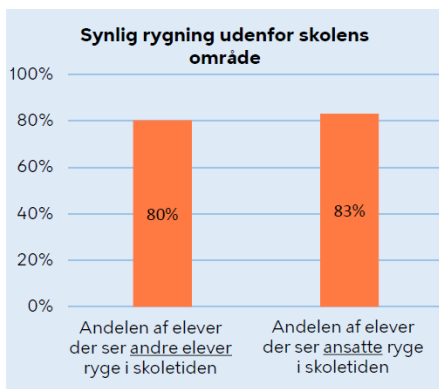

Figur 1 Andelen af elever, der ryger cigaretter dagligt fordelt på klassetrin.

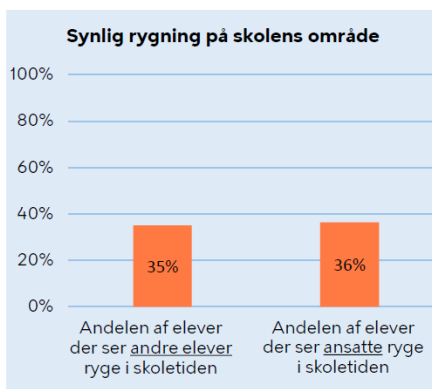

Figur 2 Andelen af elever, der har prøvet de forskellige ryge- og tobaksprodukter.

Rapporten viser også, at en stor andel af udskolingseleverne har set ansatte ryge på skolens område eller – især – udenfor skolens område, jf. figur 3 og 4 nedenfor. Det skal ses i lyset af, at København Kommunes rygepolitik fra 2016 betyder, at det ikke er tilladt for medarbejdere at ryge synligt for børn og unge. Det er skolebestyrelserne, der i sidste ende skal sikre, at rygepolitikken for medarbejderne overholdes. Der udarbejdes som nævnt en rapport til alle skoler med skolens resultater, og SUF tilbyder support til arbejdet med røgfri skoletid, herunder til skolebestyrelsesarbejdet.

Figur 3 Andelen af elever, der ser elever og ansatte ryge i skoletiden udenfor skolens område.

Figur 4 Andelen af elever, der ser elever og ansatte ryge i skoletiden på skolens område.

Undersøgelsen repræsenterer 7609 elever fra 7.-9. klasse i 53 skoler og 99,6 pct. af de elever, der var til stede på dagen for undersøgelsen, har udfyldt spørgeskemaet. Med afsæt i undersøgelsens kvalitet er der indledt dialog med en forskningsinstitution, som har vist en foreløbig interesse for at skrive en videnskabelig artikel på baggrund af de indsamlede data. Det er hensigten at gentage undersøgelsen om to-tre år.

Røgfri Skoletid

Rygevanerundersøgelse 2018

Før-måling

Københavns Kommune

Røgfri Skoletids Rygevanundersøgelse 2018

Udført af Center for Sundhed, Sundheds- og Omsorgsforvaltningen, i samarbejde med Børne- og Ungdomsforvaltningen.

Forord

Københavns Kommune har med visionen Røgfrit København en målsætning om, at vores fælles by skal være røgfri i 2025. Vores hovedstad skal være en sund og grøn metropol, hvor børn og voksne kan færdes uden at blive generet af tobaksrøg, hvor nye generationer ikke begynder at ryge, og hvor rygere kan få hjælp og støtte til at blive røgfri.

Efter at cigaretrykning på landsplan generelt har været faldende blandt børn og unge gennem de sidste årtier, ses der i perioden 2013 til 2017 en stigning i unges rygning, mens danske børns rygning er stagneret i perioden 2014 til 2018. For at skabe bedre rammer for en kommende røgfri generation har Børne- og Ungdomsforvaltningen med et bredt flertal vedtaget, at der indføres Røgfri Skoletid for eleverne på alle københavnske folkeskoler og specialskoler fra 1. januar 2019.

På baggrund af den politiske beslutning kortlægger denne rygevanundersøgelse københavnske udskolingselevs rygevaner og deres oplevelse af rygning i folkeskolen i slutningen af 2018 umiddelbart før indførelsen af Røgfri Skoletid.

7609 udskolingselever har besvaret spørgeskemaet, hvilket svarer til hele 99,6% af udskolingseleverne tilstede på dagen for undersøgelsen. Undersøgelsen giver dermed med sit solide datamateriale et stærkt fundament for at følge udviklingen af udskolingselevnes rygevaner tæt i de kommende år.

Center for Sundhed, Sundheds- og Omsorgsforvaltningen, har siden 2016 arbejdet med at understøtte forebyggelse af rygestart på de københavnske folke- og privatskoler. Udformningen af denne rygevanundersøgelse er baseret på Center for Sundheds erfaringer, suppleret med uvurderlig sparring og input fra forskere og organisationer i sundhedssektoren og ikke mindst opbakning fra skolerne, der medvirkede i undersøgelsen.

Undersøgelsens resultater giver en unik indsigt, som kan bruges til at bygge videre på indsatsen for, at de kommende generationer kan blive helt røgfri.

God læselyst.

Center for Sundhed, Sundheds- og Omsorgsforvaltningen
Københavns Kommune

Indholdsfortegnelse

Forord	3
Sammenfatning.....	6
1. Data og analyse.....	9
1.1. Ryge- og tobaksvaner	11
1.1.1. Rygevaner - klassetrin	12
1.1.2. Rygevaner - Køn	15
1.1.3. Andre undersøgelser	16
1.1.4. Rygevaner - Skoledistrikter og socioøkonomi	18
1.2. Oplevelser relateret til rygning i skoletiden.....	21
1.3. Synlig rygning i skoletiden.....	25
1.3.1. Elevers synlige rygning.....	26
1.3.2. Ansattes synlige rygning i skoletiden	27
1.3.3. Synlig rygning og sammenhæng med at være fristet til at ryge	28
1.3.4. Synlig rygning og sammenhæng med elevers ryge- og tobaksvaner	29
2. Perspektiver på børn og unges rygning	31
3. Metodeafsnit	35
4. Litteraturliste	41
5. Bilag	45

Sammenfatning

Røgfri Skoletids Rygevanerundersøgelse 2018 repræsenterer 7609 udskolingselever på 7., 8. og 9. klassetrin fra 53 folkeskoler i Københavns Kommune. Der er i undersøgelsen spurgt ind til elevernes tobaksvaner, oplevelser relateret til rygning i skoletiden og synlig rygning i skoletiden. Undersøgelsen giver med et stort antal elevbesvarelser og en høj svarprocent et tydeligt billede af udskolingselevernes vaner, oplevelser og synlighed relateret til rygning. Undersøgelsen er foretaget kort inden indførelse af obligatorisk røgfri skoletid på alle københavnske folke- og specialskoler den 1. januar 2019.

Børne- og Ungdomsudvalget, Københavns Kommune, august 2018:

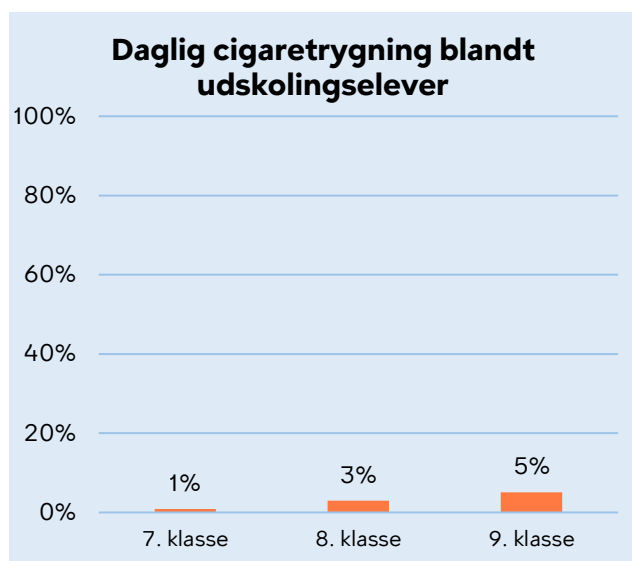
Fra januar 2019 har alle folkeskoler og specialskoler i Københavns Kommune Røgfri Skoletid. Dvs. at eleverne ikke må ryge i skoletiden – uanset om de opholder sig *på* eller *udenfor* skolens område. Forbuddet gælder både almindelige cigaretter, e-cigaretter, snus/skrå/tyggetobak og vandpibe.

Blandt undersøgelsens resultater står det særligt ud, at en stor andel af de københavnske udskolingselever har prøvet cigaretter og andre tobaksformer, og at e-cigaretter er det produkt flest elever har prøvet. Derudover fremgår det også tydeligt af undersøgelsen, at eleverne oplever en høj grad af synlig rygning i deres hverdag på skolen – både fra andre elever og fra skolernes ansatte. Endelig er det interessant, at skolernes socioøkonomiske placering ikke har en direkte sammenhæng med elevernes ryge- og tobaksvaner.

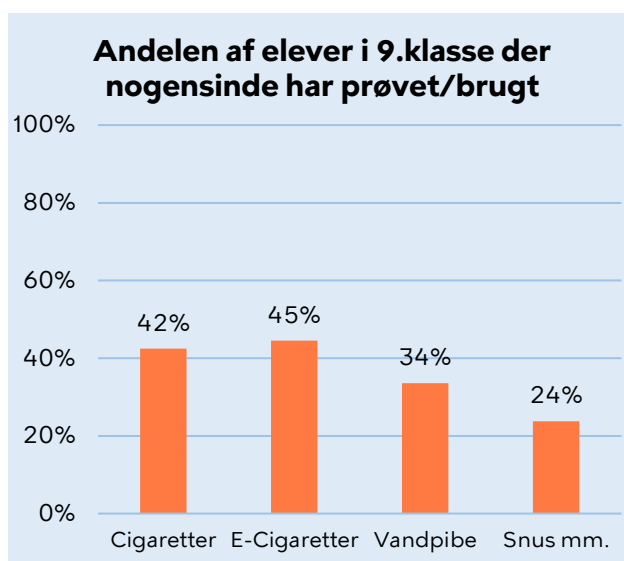
Her følger en sammenfatning af rapportens resultater (I sammenfatningen er der afrundet til nærmeste hele tal):

Ryge- og tobaksvaner

Undersøgelsen afdækker, hvilke nikotinprodukter eleverne har prøvet, og hvor ofte de ryger eller bruger dem. Herudover er elevernes ryge- og tobaksvaner sammenholdt med skolernes socioøkonomiske indeks.

Figur 1 Andelen af elever, der ryger cigaretter dagligt fordelt på klassetrin.

Figur 2 Andelen af elever, der har prøvet de forskellige ryge- og tobaksprodukter.

- Jo højere klassetrin eleverne går på, jo flere elever har prøvet eller ryger/bruger tobak. Den største andel af elever, der ryger eller bruger tobak, er derfor i 9. klasse, hvor:
 - 45% af eleverne har prøvet eller ryger e-cigaretter
 - 42% af eleverne har prøvet eller ryger almindelige cigaretter
 - 34% af eleverne har prøvet eller ryger vandpipe
 - 24% af eleverne har prøvet eller bruger snus/skrå/tyggetobak
- Cigaretter er det produkt, flest elever i Københavns Kommune ryger dagligt. 5% af eleverne i 9. klasse ryger cigaretter dagligt.
- E-cigaretter er det produkt, flest udskolingselever i Københavns Kommune nogensinde har prøvet.
- Flere drenge end piger har prøvet cigaretter og tobaksprodukter. F.eks. har 12% flere af drengene prøvet e-cigaretter, mens 3% flere drenge har prøvet cigaretter sammenlignet med pigerne.
- Undersøgelsen viser ikke nogen tydelig sammenhæng mellem skolernes socioøkonomiske indeks og udskolingselevernes rygevaner i København.

Vidensråd for Forebyggelse

"Brug af e-cigaretter hos ikkerygende børn øger risikoen for tobaksrygning på længere sigt."

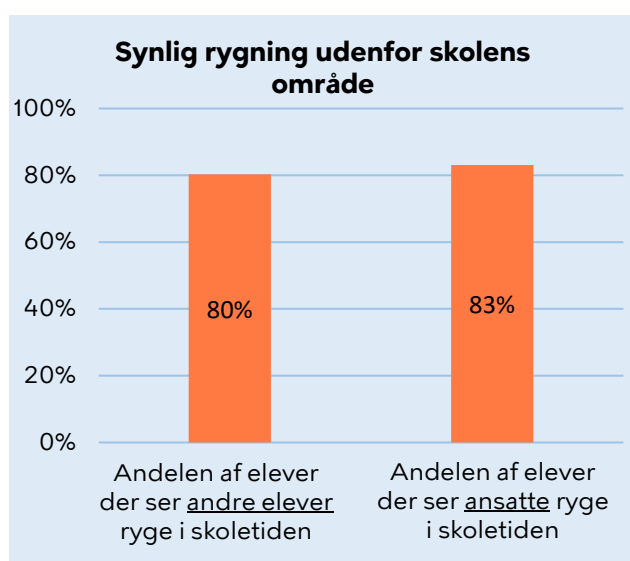
Oplevelser relateret til rygning i skoletiden

Undersøgelsen afdækker, hvorvidt eleverne føler sig udenfor fællesskabet eller selv bliver fristet til at ryge, hvis de ved, at andre elever ryger i skoletiden.

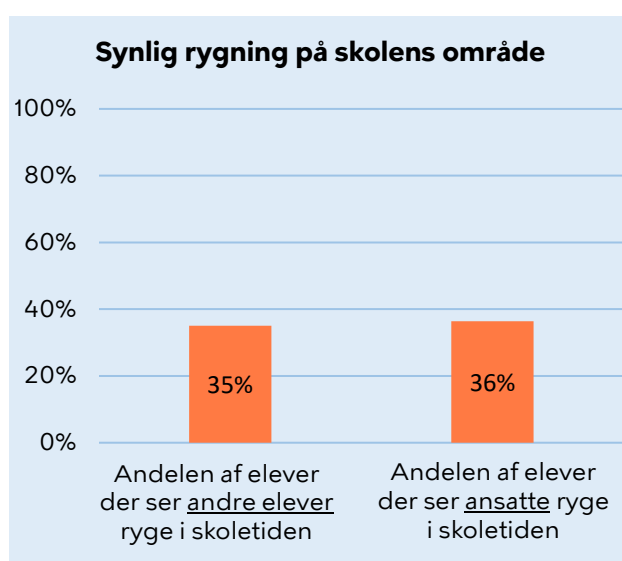
- 5% af udskolingseleverne i 9. klasse føler sig udenfor fællesskabet i skoletiden, hvis de ikke selv ryger.
- 12% af eleverne i 9. klasse føler sig fristet til at ryge i skoletiden, hvis de ved, at andre elever ryger.

Synlig rygning i skoletiden

Undersøgelsen afdækker i hvor stort omfang, udskolingseleverne ser andre elever eller skolens ansatte ryge i skoletiden.

Figur 3 Andelen af elever, der ser elever og ansatte ryge i skoletiden udenfor skolens område.

Figur 4 Andelen af elever, der ser elever og ansatte ryge i skoletiden på skolens område.

- 80% af udskolingseleverne ser dagligt, eller af og til, andre elever fra skolen ryge i skoletiden udenfor skolens område
35% af udskolingseleverne ser andre elever ryge på skolens område i skoletiden
- 83% af udskolingseleverne ser dagligt eller af og til ansatte fra skolen ryge i skoletiden udenfor skolens område.
36% af udskolingseleverne ser ansatte fra skolen ryge på skolens område i skoletiden
- 24% af de elever, der hver dag ser andre elever ryge i skoletiden, føler sig fristet til selv at ryge i skoletiden.

Flere førende sundhedsorganisationer har viden og pointer i forhold til forebyggelse af rygestart blandt børn og unge. Eksempelvis fremhæver Vidensråd for Forebyggelse, at der på skoler med synlig rygning blandt lærere og ældre elever, der fungerer som rollemodeller, vil være flere elever, der begynder at ryge.

Vidensråd for Forebyggelse

“Der vil [...] naturligt være flere elever, der begynder at ryge på skoler, hvor rygning forekommer som en synlig del af hverdagen.”

Det er ikke tilladt for medarbejdere, der arbejder med børn i Københavns Kommune at ryge synligt for børn og unge.

Uddrag fra Københavns Kommunes Rygepolitik (2016)

“Medarbejdere, der arbejder med børn og unge, fungerer som rollemodeller, og børn og unge er tillige særligt sårbare over for tobaksforurening og emission fra e-cigaretter m.v. Rygning eller anvendelse af e-cigaretter m.v. er derfor ikke tilladt, når det er synligt for børn og unge. Dette gælder dels i de kommunale lokaler og på institutionens område, dels på udflugter, lejrskoler m.v. Det gælder såvel udendørs som indendørs.”

1. Data og Analyse

1. Data og analyse

Eleverne har svaret på spørgsmål relateret til ryge- og tobaksvaner, herunder brug af cigaretter, e-cigaretter, vandpibe og snus/skrå/tyggetobak.

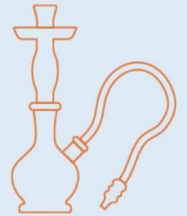
Derudover har eleverne svaret på spørgsmål relateret til oplevelser i skoletiden, herunder om de føler sig udenfor fællesskabet, hvis de ikke ryger, samt om de føler sig fristet til at ryge i skoletiden. Til sidst har eleverne svaret på, hvor synligt andre elevers eller ansattes rygning er i skoletiden, både på og udenfor skolens område.

I alt har 7609 udskolings elever på 7.-9. klassetrin fra 53 folkeskoler i København svaret på spørgeskemaet. Alle folkeskoler med udskolings elever i Københavns Kommune har deltaget i undersøgelsen (specialklasser undtaget), og 99,6% af de elever, der var til stede på dagen for undersøgelsen, har svaret på spørgeskemaet.

Besvarelsesprocenten kan for enkelte spørgsmål være lavere grundet manglende eller forkert afkrydsning. Der er en manglende besvarelse af køn svarende til 10,2% af de 7609 spørgeskemaer. Disse 10,2% af besvarelserne er derfor ikke medtaget, når der vises data for drenge og piger. Der er således afvigelser i data mellem besvarelser fra alle elever sammenlignet med besvarelser fordelt på køn. Uddybning af manglende data samt svarprocenter findes i bilag 1 og 2.

Alle figurer og tal baseret på krydstabeller i denne rapport er statistisk signifikante.

1.1. Ryge- og tobaksvaner

1.1. Ryge- og tobaksvaner

I dette og følgende afsnit gennemgås de københavnske udskolingselevs brug af hhv. cigaretter, e-cigaretter, vandpipe og snus/skrå/tyggetobak.

Undersøgelsens samlede tal for alle udskolingselever (dvs. 7., 8. og 9. klassetrin) viser at:

- 28,4% af alle udskolingselever har prøvet eller ryger cigaretter, og 5,9% af alle udskolingselever ryger cigaretter ugentligt eller dagligt.
- 30% af alle udskolingselever har prøvet eller ryger e-cigaretter, og 2,1% ryger e-cigaretter ugentligt eller dagligt.
- 22,9% af alle udskolingselever har prøvet eller ryger vandpipe, og 2% ryger vandpipe ugentligt eller dagligt.
- 13,6% af alle udskolingseleverne har prøvet eller bruger snus/skrå/tyggetobak, og 2,2% bruger ugentligt eller dagligt snus/skrå/tyggetobak.

Der er flere udskolingselever, der har prøvet at ryge e-cigaretter end almindelige cigaretter.

1.1.1. Rygevaner - Klassetrin

Jo højere klassetrin eleverne går i, jo flere elever har prøvet eller ryger/bruger tobak. Det viser resultaterne for alle tobaksformer.

På 9. klassetrin gælder det at:

- 42,4% af eleverne har prøvet cigaretter
- 44,6% har prøvet e-cigaretter
- 33,3% har prøvet vandpipe
- 23,8% har prøvet snus/skrå/tyggetobak.

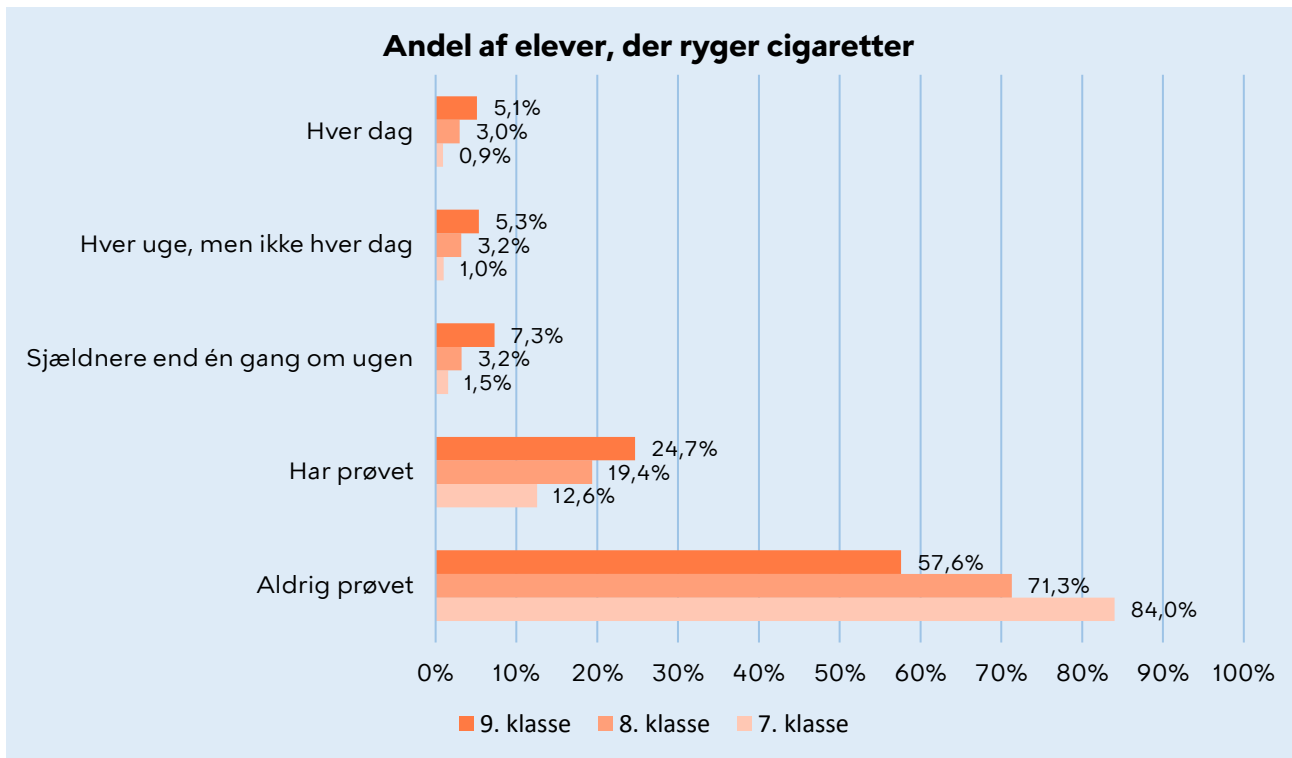
Det er altså tobaksformerne cigaretter og e-cigaretter, eleverne primært har stiftet bekendtskab med, når de går i 9. klasse, og tæt på halvdelen af alle elever i 9. klasse har prøvet e-cigaretter (Figur 6).

Selvom flere elever har prøvet e-cigaretter, findes der flere dagligrygere af cigaretter end e-cigaretter blandt eleverne, og almindelige cigaretter er den tobaksform, flest eleverne bruger til fast rygning enten ugentligt eller dagligt (Figur 5)

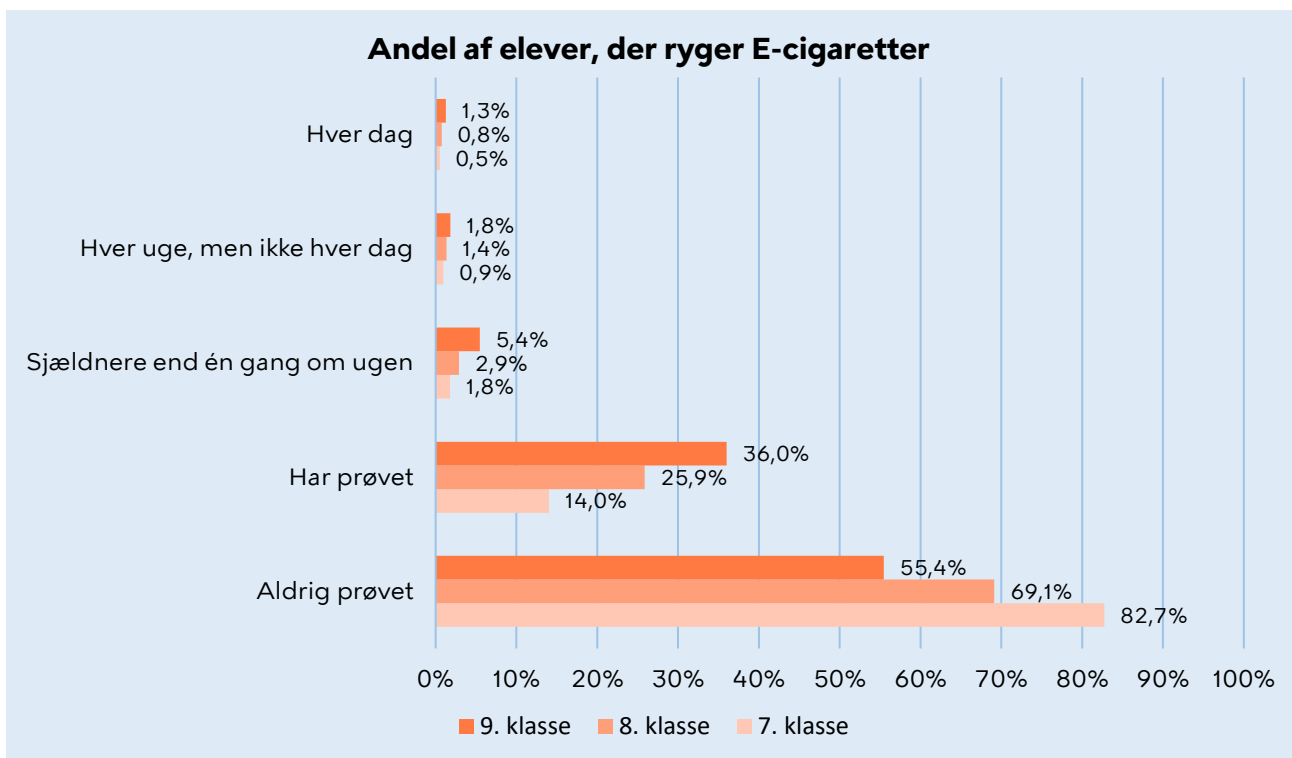
- På 9. klassetrin ryger 10,4% af eleverne regelmæssigt enten dagligt eller ugentligt
- 5,1% af eleverne på 9. klassetrin ryger dagligt.

Figur 7 og 8 viser, at andre tobaksformer som vandpipe og snus/skrå/tyggetobak også bliver afprøvet af en del af udskolingseleverne.

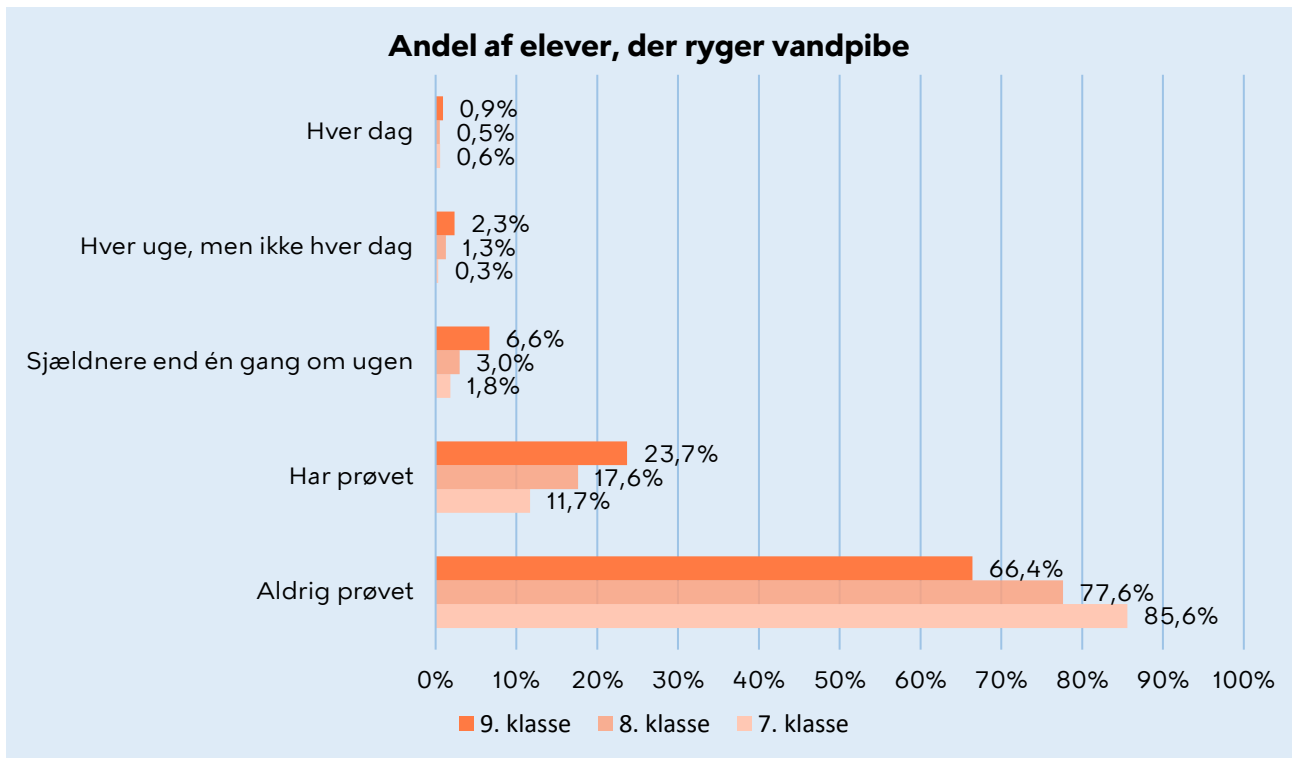
- Ca. en tredjedel af eleverne i 9. klasse har prøvet eller ryger vandpipe.
- Knap en fjededel af eleverne i 9. klasse har prøvet snus/skrå/tyggetobak.

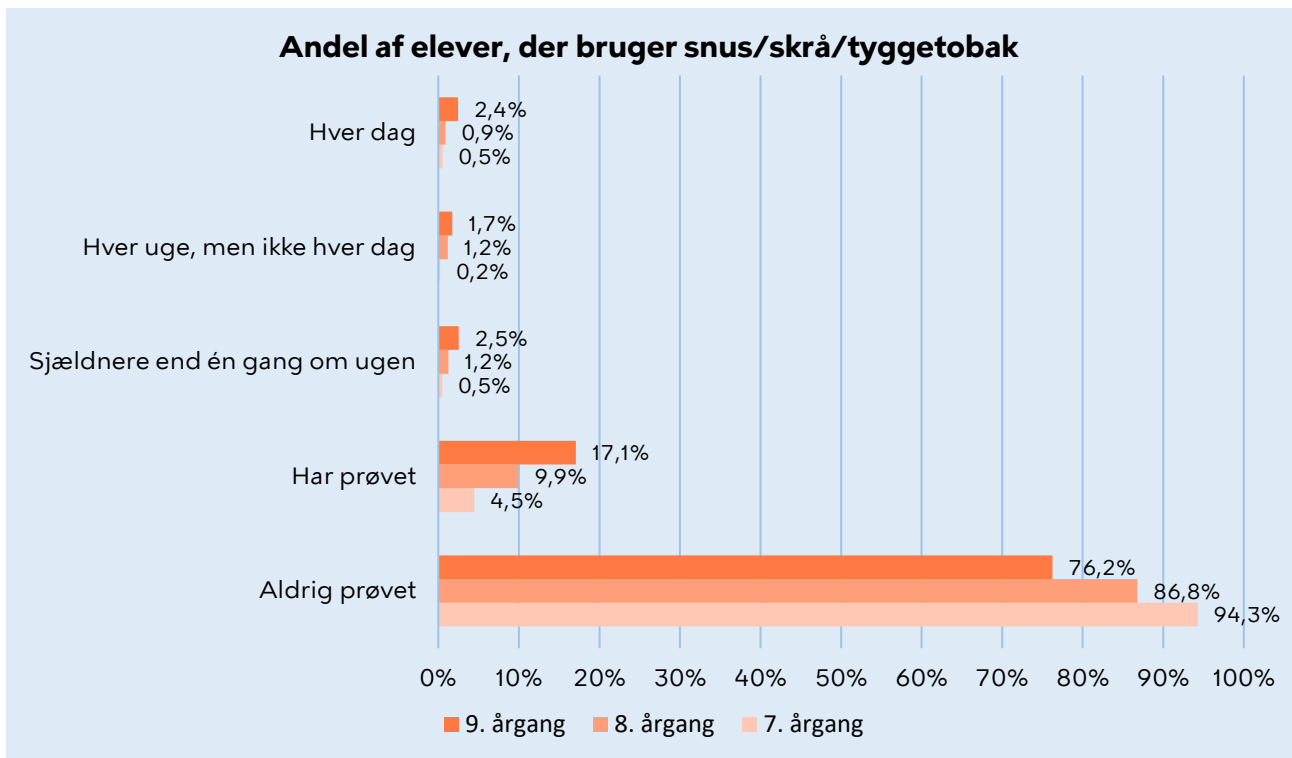
Figur 5 Andel af elever, der ryger cigaretter, fordelt på klassetrin.

Figur 6 Andel af elever, der ryger e-cigaretter, fordelt på klassetrin.

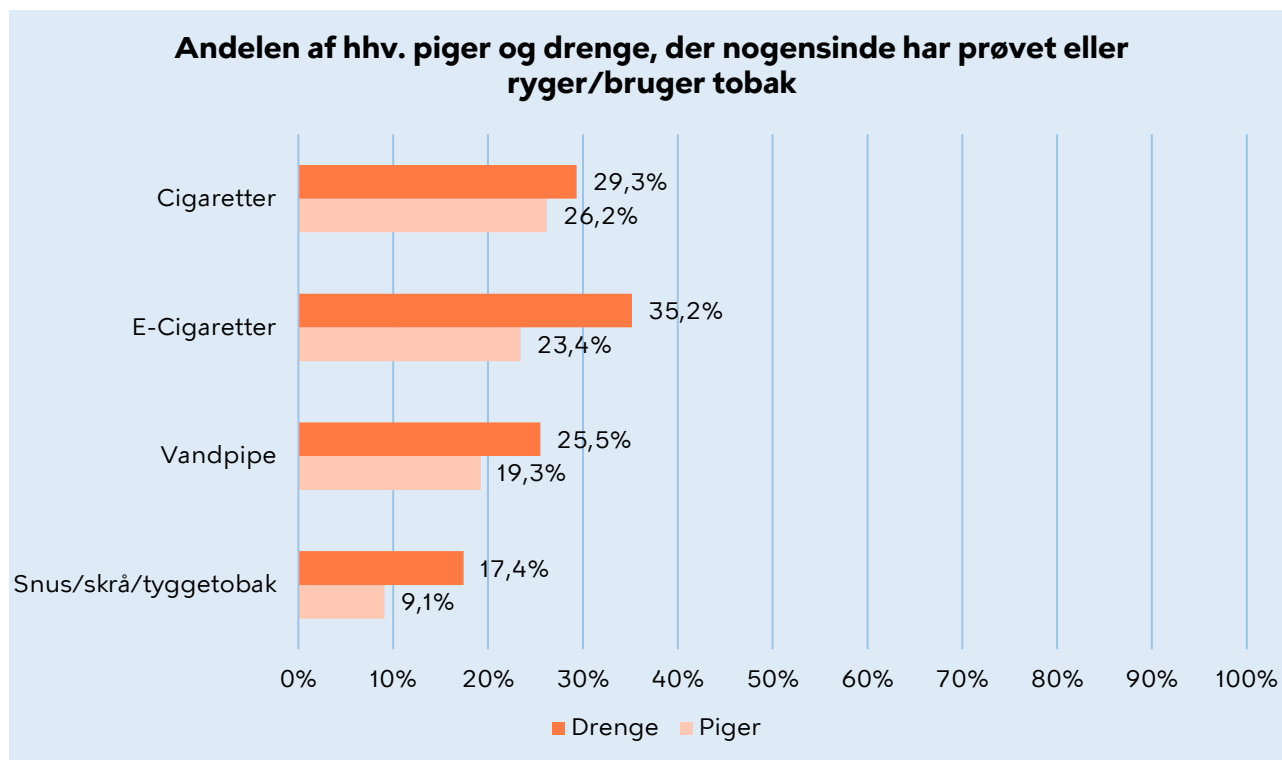
Figur 7 Andel af elever, der ryger vandpibe, fordelt på klassetrin.

Figur 8 Andel af elever, der bruger snus/skrå/tyggetobak fordelt på klassetrin.

1.1.2. Rygevaner - Køn

Undersøgelsens data viser en forskel i rygeadfærd mellem drenge og piger hos udskolings eleverne i Københavns Kommune. Drengene har overordnet set prøvet alle tobaksformer i højere grad end pigerne, og den største forskel mellem drenge og piger ses ved e-cigaretter (Figur 9).

Figur 9 Andelen af elever, der har prøvet, ryger eller bruger tobak, fordelt på køn.

Når det gælder regelmæssig cigaretrykning ugentligt og dagligt, viser undersøgelsen, at en større andel af pigerne fra 9. klassetrin ryger (10,6%) sammenlignet med drengene (8,6%).

1.1.3. Andre undersøgelser

I det følgende sammenlignes de københavnske udskolingselevs ryge- og tobaksvaner fra 2018 med undersøgelser, der inkluderer andre dele af landet.

Den nyeste Skolebørnsundersøgelse 2018¹ har blandt andet afdækket elevs rygevaner for almindelige cigaretter og e-cigaretter. Skolebørnsundersøgelsen 2018 bygger på besvarelser foretaget i 5., 7. og 9. klasse².

De københavnske udskolingselevs rygeprævalens er højere på 7. og 9. årgang sammenlignet med eleverne fra Skolebørnsundersøgelsen 2018. Både når det gælder cigaretter og e-cigaretter.

Cigaretter

Ved sammenligning af denne rygevanerundersøgelse og Skolebørnsundersøgelsen fremgår det, at udskolingseleverne i København i højere grad prøver at ryge.

Tabel 1 og 2 viser andelen af københavnske elever på hhv. 7. og 9. klassetrin, der nogensinde har røget sammenlignet med landsgennemsnittet fra Skolebørnsundersøgelsen:

Andelen af elever på 7. klassetrin, der har prøvet at ryge cigaretter København og landsdækkende		
	Røgfri Skoletids Rygevanerundersøgelse 2018 København	Skolebørnsundersøgelsen 2018 Landsdækkende
Drenge	17%	9%
Piger	14%	6%

Tabel 1 Andel elever, der nogensinde har røget cigaretter Røgfri Skoletids Rygevanerundersøgelse 2018 og Skolebørnsundersøgelsen 2018.

Andelen af elever på 9. klassetrin, der har prøvet at ryge cigaretter København og landsdækkende		
	Røgfri Skoletids Rygevanerundersøgelse 2018 København	Skolebørnsundersøgelsen 2018 Landsdækkende
Drenge	43%	31%
Piger	40%	26%

Tabel 2 Andel elever, der nogensinde har røget cigaretter Røgfri Skoletids Rygevanerundersøgelse 2018 og Skolebørnsundersøgelsen 2018.

I forhold til andelen af elever, der ryger cigaretter dagligt, ligger tal fra Røgfri Skoletids Rygevanerundersøgelse 2018, Københavns Kommune, og Skolebørnsundersøgelsen 2018 forholdsvis tæt.

¹ Rasmussen m.fl. Skolebørnsundersøgelsen 2018. Helbred, trivsel og sundhedsadfærd blandt 11-, 13- og 15-årige skoleelever i Danmark. 2019. Side 82-87.

² Rasmussen m.fl. Skolebørnsundersøgelsen 2018. Helbred, trivsel og sundhedsadfærd blandt 11-, 13- og 15-årige skoleelever i Danmark. 2019. Side 20

Tabel 3 viser andelen af 9. klasses elever, der er dagligrygere. Bemærk i forhold til tabel 3, at andelen af hhv. drenge og piger fra Københavns Kommune, der ryger dagligt, er lavere end det samlede tal for alle dagligrygere i 9. klasse (5,1%) uanset køn i Københavns Kommune. Det skyldes, at der ikke er inkluderet besvarelser med manglende registrering af køn.

Andelen af elever på 9. klasses trin, der ryger cigaretter dagligt København og landsdækkende		
	Røgfri Skoletids Rygevanundersøgelse 2018 København	Skolebørnsundersøgelsen 2018 Landsdækkende
Drenge	4%	5%
Piger	5%	4%

Tabel 3 Andel af drenge og piger, der ryger dagligt Røgfri Skoletids Rygevanundersøgelse 2018 og Skolebørnsundersøgelsen 2018.

E-cigaretter

Københavns Kommune har, sammenlignet med Skolebørnsundersøgelsen 2018, en større andel af elever, der har prøvet e-cigaretter, på alle klasses trin/aldersgrupper (Tabel 4 og 5).

Andelen af elever på 7. klasses trin, der har prøvet at ryge e-cigaretter København og landsdækkende		
	Røgfri Skoletids Rygevanundersøgelse 2018 København	Skolebørnsundersøgelsen 2018 Landsdækkende
Drenge	17%	11%
Piger	10%	5%

Tabel 4 Andel elever, der nogensinde har røget e-cigaretter. Røgfri Skoletids Rygevanundersøgelse 2018 og Skolebørnsundersøgelsen 2018.

Andelen af elever på 9. klasses trin, der har prøvet at ryge e-cigaretter København og landsdækkende		
	Røgfri Skoletids Rygevanundersøgelse 2018 København	Skolebørnsundersøgelsen 2018 Landsdækkende
Drenge	42%	30%
Piger	30%	17%

Tabel 5 Andel elever, der nogensinde har røget e-cigaretter. Røgfri Skoletids Rygevanundersøgelse 2018 og Skolebørnsundersøgelsen 2018.

Samme tendens ses, hvis tallene sammenlignes med Røgfri Fremtids Ungeundersøgelse 2017³, hvor hhv. 19% af de 14-15-årige drenge og 11% af de 14-15-årige piger har prøvet e-cigaretter. 14-15 år svarer til 8. klasses trin, hvor tallene fra København viser, at hhv. 29% af drengene og 20,4% af pigerne har prøvet e-cigaretter.

³ Brink A m.fl. Røgfri Fremtids Ungeundersøgelse 2017. 2018. Side 35.

Vandpibe og snus/skrå/tyggetobak

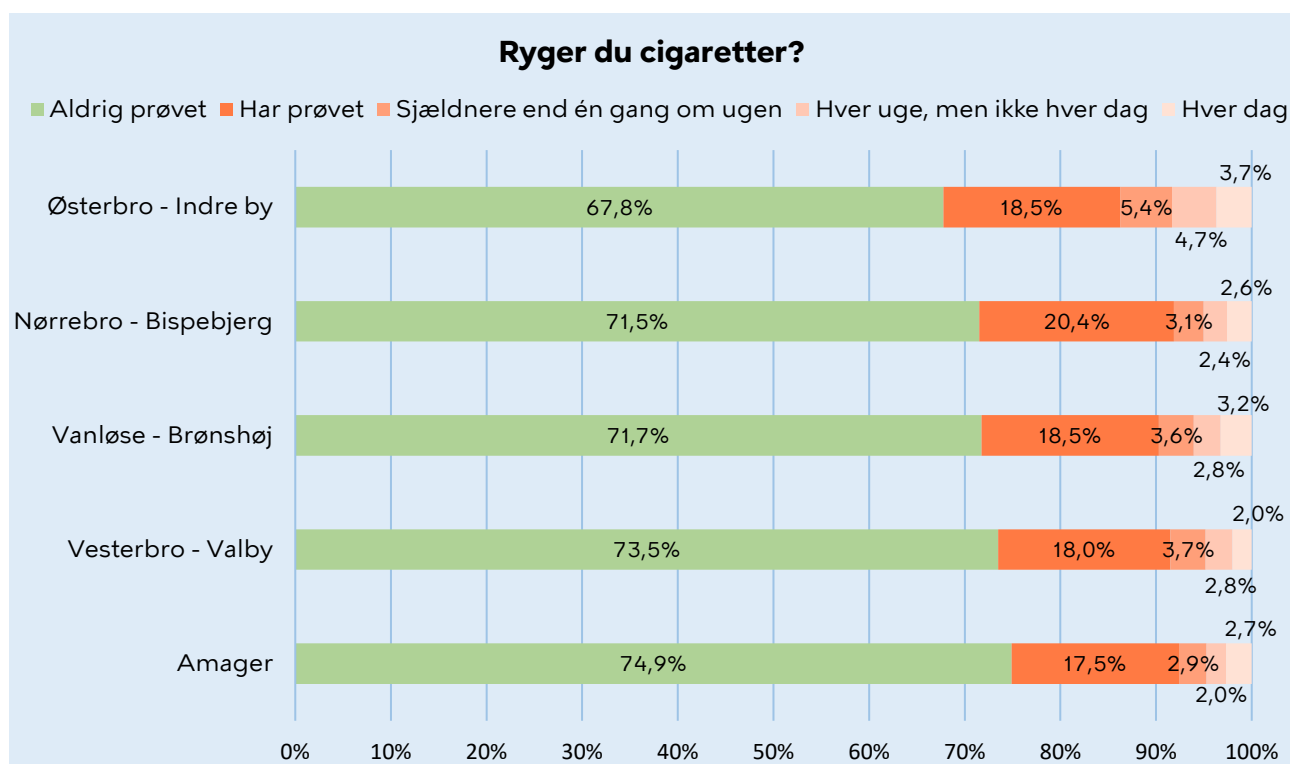
Tal for hhv. vandpibe og snus/skrå/tyggetobak er sammenlignelige med tal fra Røgfri Fremtids Ungeundersøgelse 2017.

Røgfri Skoletids Rygevanerundersøgelse 2018 viser, at en større andel af elever fra 8. klassesettrin (25% af drengene og 19% af pigerne) har prøvet eller bruger vandpibe sammenlignet med de 14-15-årige fra Røgfri Fremtids Ungeundersøgelse 2017 (11% af drengene og 8% af pigerne).

Røgfri Fremtids Ungeundersøgelse 2017 viser, at 6 % af pigerne og 11 % af drengene mellem 14-15 år har prøvet eller bruger snus. Også her er de københavnske tal fra Røgfri Skoletids Rygevanerundersøgelse 2018 lidt højere, da 7,4% af pigerne og 12,4% af drengene har prøvet snus/skrå/tyggetobak i 8. klasse.

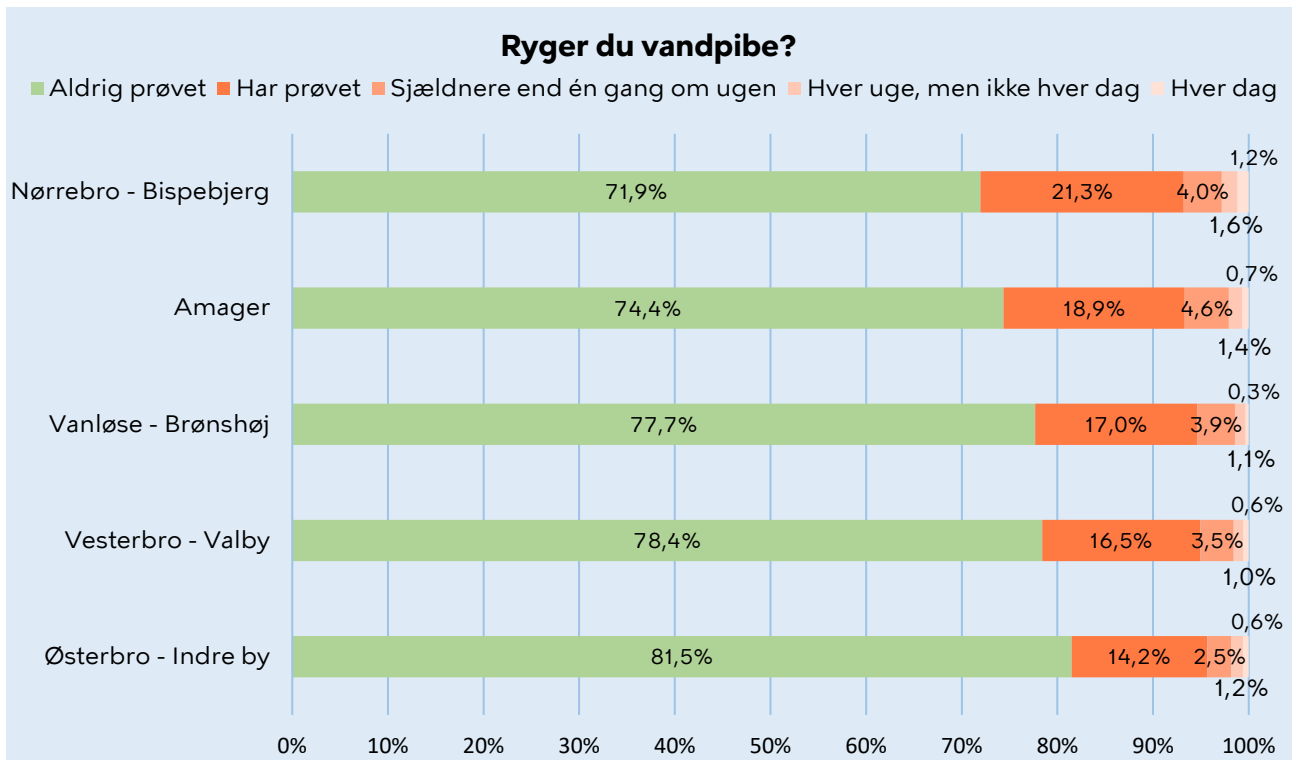
1.1.4. Rygevaner - Skoledistrikter og socioøkonomi

Røgfri Skoletids Rygevanerundersøgelse 2018 viser ikke en markant forskel i elevernes rygevaner fordelt på skoledistrikter. Det skoledistrikt, hvor flest elever har prøvet eller ryger cigaretter, er skoledistrikt Østerbro/Indre by (Figur 10).

Figur 10 Udskolingselevers rygevaner fordelt på skoledistrikter.

Samme mønster ses for de resterende tobaksformer med undtagelse af brug af vandpibe, hvor skoledistrikterne Nørrebro/Bispebjerg og Amager har den største andel af elever, der har prøvet eller ryger vandpibe sammenlignet med de andre skoledistrikter (Figur 11).

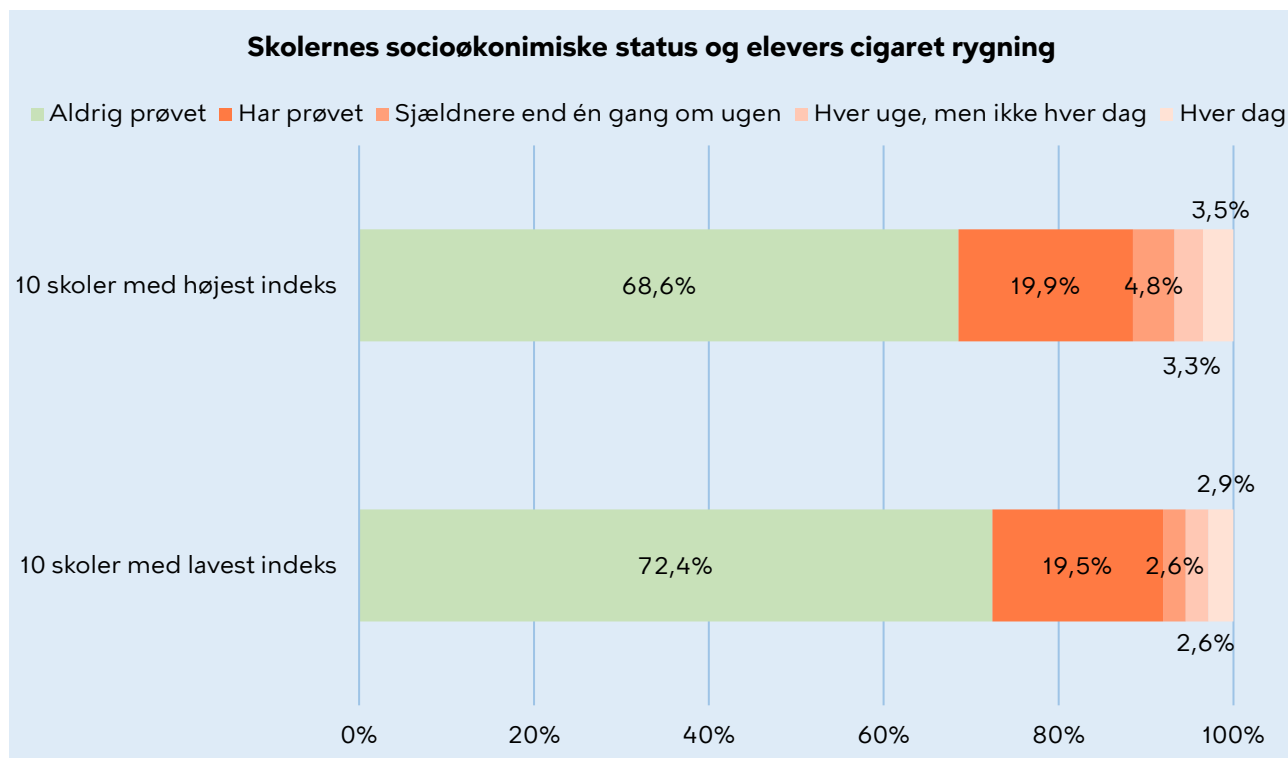

Figur 11 Udskolingselevers vandpiberygning fordelt på skoledistrikter.

Sammenholdes Røgfri Skoletids Rygevanundersøgelse 2018 med en oversigt over de 53 skolars socioøkonomi⁴, ses der ikke tegn på sammenhæng mellem rygeadfærd på den enkelte skole og skolens socioøkonomiske indeks. Skolens socioøkonomiske indeks kan altså ikke forklare forskelle i elevernes rygeadfærd skolerne imellem.

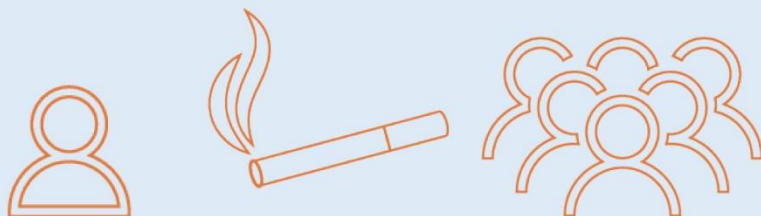
⁴ Danmarks Statistik har beregnet socioøkonomien (ESCS = Economic Social and Cultural Status) for alle børn og unge mellem 0-25 år i København. Børne- og Ungdomsforvaltningen (BUF) arbejder ud fra, at en skole, hvor skolens socioøkonomiske gennemsnit svarer til byens gennemsnit, har en ESCS på 0.

På baggrund af Børne- og Ungdomsforvaltningens socioøkonomiske indeks viser figur 12 data på de skoler, der ligger hhv. længst under og længst over gennemsnittet i København.

Figur 12 Udskolingselevers rygevaner fordelt på skoler med højeste og laveste socioøkonomiske indeks i Københavns Kommune.

1.2. Oplevelser relateret til rygning i skoletiden

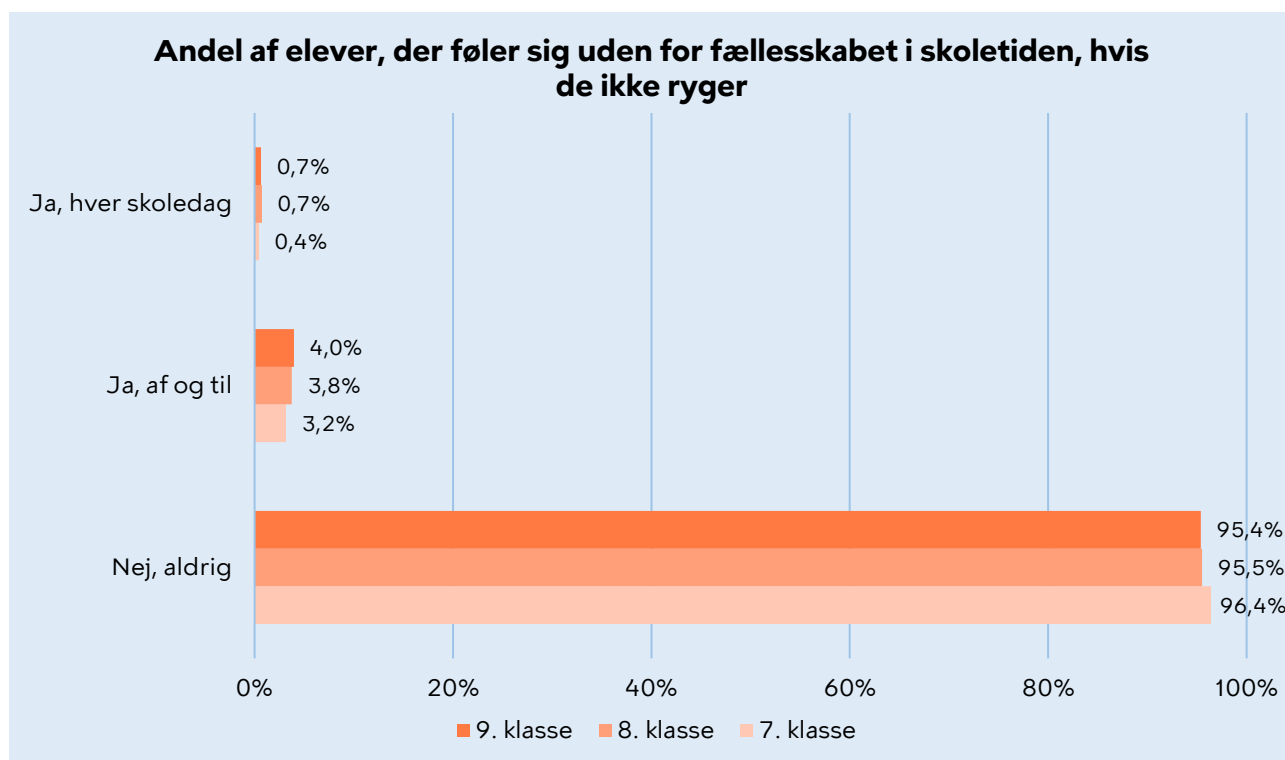

1.2. Oplevelser relateret til rygning i skoletiden

Som en del af Røgfri Skoletids Rygevaneundersøgelse 2018 har eleverne svaret på spørgsmål relateret til oplevelser i skoletiden, herunder om de føler sig udenfor fællesskabet, hvis de ikke ryger, samt om de føler sig fristet til at ryge i skoletiden.

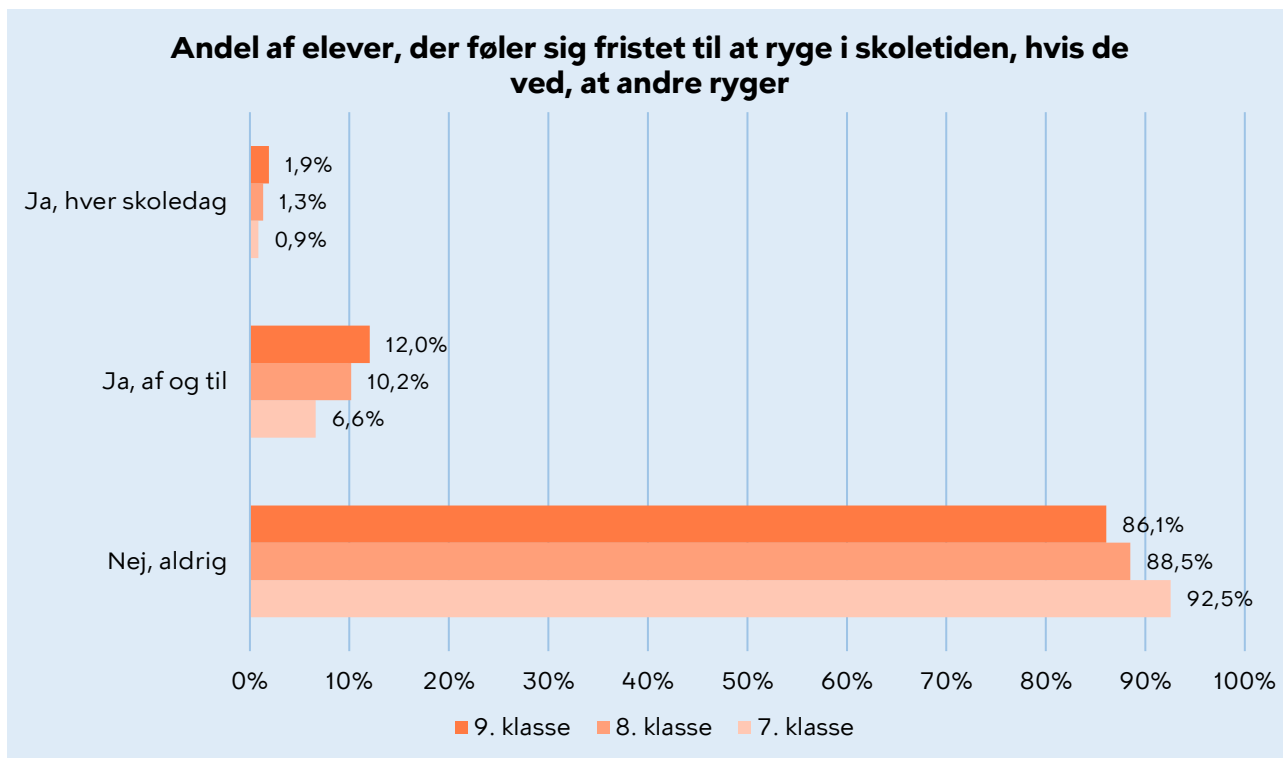
De samlede tal i Røgfri Skoletids Rygevaneundersøgelse 2018 viser, at størstedelen af eleverne hverken føler sig udenfor fællesskabet i skoletiden, selv om de ikke ryger, eller føler sig fristet til at ryge i skoletiden, selv om de ved, at andre ryger.

Der er flere elever, der føler sig fristet til at ryge i skoletiden, end elever, der føler sig udenfor fællesskabet, hvis de ikke ryger (Figur 13 og 14).

Figur 13 Andelen af elever, der føler sig udenfor fællesskabet i skoletiden, hvis de ikke ryger - fordelt på klassetrin.

Figur 14 viser, at jo højere klassetrin, jo større andel af eleverne føler sig fristet til at ryge i skoletiden. Der er således 13,9% af eleverne på 9. klassetrin, der hver dag eller af og til føler sig fristet til at ryge i skoletiden, når de ved, andre ryger, mens der er 7,5% af eleverne på 7. klassetrin, der føler sig fristet til at ryge i skoletiden.

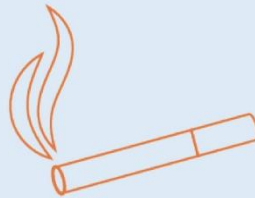
Figur 14 Andel af elever, der føler sig fristet til at ryge i skoletiden, hvis de ved andre ryger – fordelt på klassetrin.

Når der ses på andelen af hhv. drenge og piger, viser tabel 6, at en større andel af pigerne føler sig udenfor fællesskabet eller fristet til at ryge.

	Jeg føler mig udenfor fællesskabet, hvis jeg ved andre ryger	Jeg føler mig fristet til at ryge i skoletiden, hvis jeg ved andre ryger
Drenge	2,9%	8,9%
Piger	5,3%	12,3%

Tabel 6 Drenge og pigers oplevelser relateret til rygning i skoletiden samlet alle klassetrin.

1.3. Synlig rygning i skoletiden

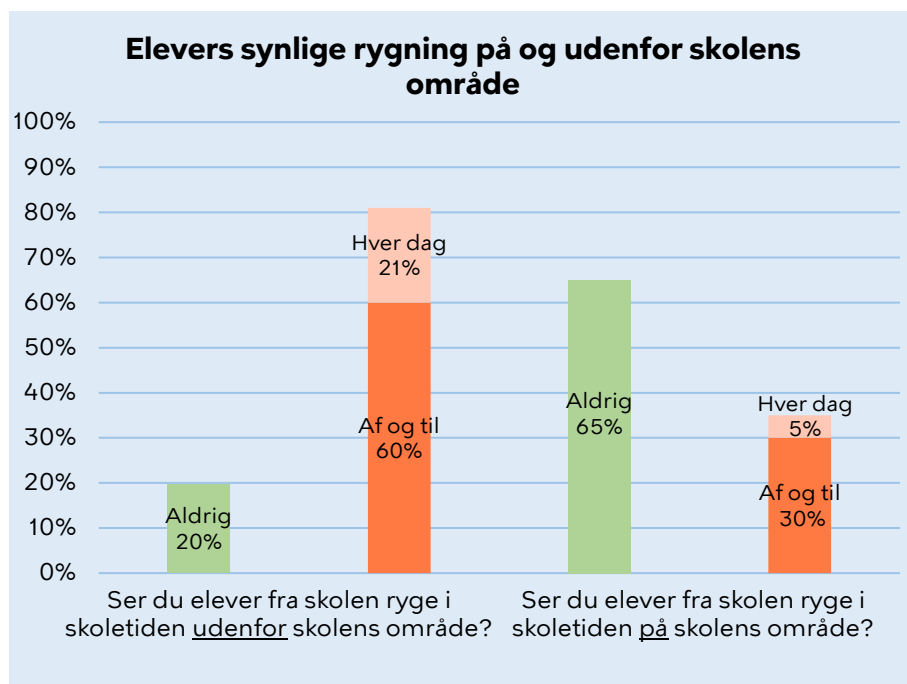

1.3. Synlig rygning i skoletiden

I Sundhedsstyrelsens forebyggelsespakke – tobak, angives det, at børn og unge er særligt påvirkelige af normer og adfærd i deres omgivelser og spejler sig i de normer og den kultur, de færdes i til hverdag. Hvis de mennesker, de spejler sig i ryger, og hvis de ofte ser rygning i løbet af deres hverdag, er der langt større risiko for, at de også selv begynder at ryge⁵.

1.3.1 Elevers synlige rygning i skoletiden

Af figur 15 fremgår det, at 81 % af de københavnske skoleelever ser andre elever ryge i skoletiden udenfor skolens område enten af og til eller hver dag, mens 35 % af eleverne af og til eller hver dag ser andre elever ryge i skoletiden på skolens område.

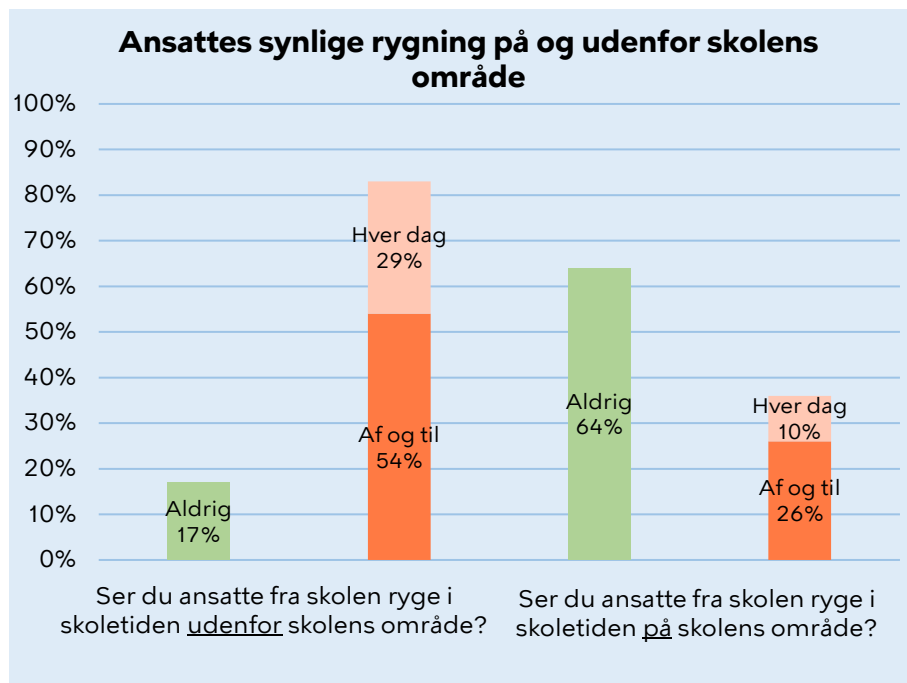

Figur 15 Elevers synlige rygning i skoletiden.

⁵ Sundhedsstyrelsen. Forebyggelsespakke – Tobak. 2018. Side 22-23.

1.3.2. Ansattes synlige rygning i skoletiden

Figur 16 viser, at 83% af udskolingseleverne på de københavnske folkeskoler af og til eller dagligt ser ansatte fra skolen ryge i skoletiden udenfor skolens område, mens 36% af eleverne ser ansatte fra skolen ryge i skoletiden på skolens område.

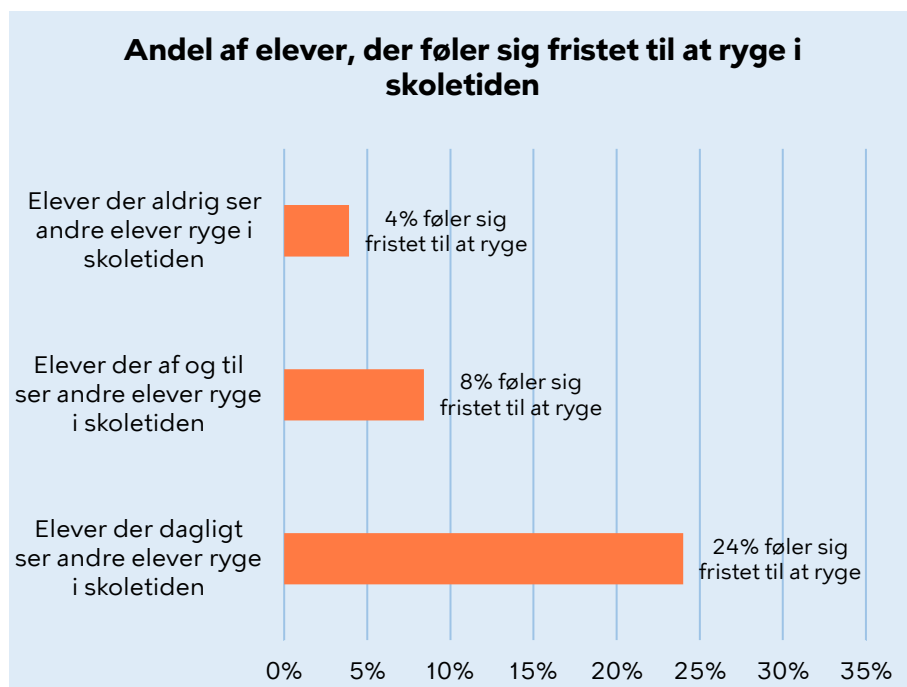

Figur 16 Ansattes synlige rygning i skoletiden.

1.3.3. Synlig rygning og sammenhæng med at være fristet til at ryge

Figur 17 sammenholder synlig elevrygning i skoletiden udenfor skolens område med andelen af elever, der føler sig fristet til at ryge i skoletiden.

Tallene viser, at andelen af elever, der føler sig fristet til at ryge i skoletiden, stiger, hvis de sammenholdes med, i hvor høj grad de ser andre elever ryge i skoletiden udenfor skolens område.

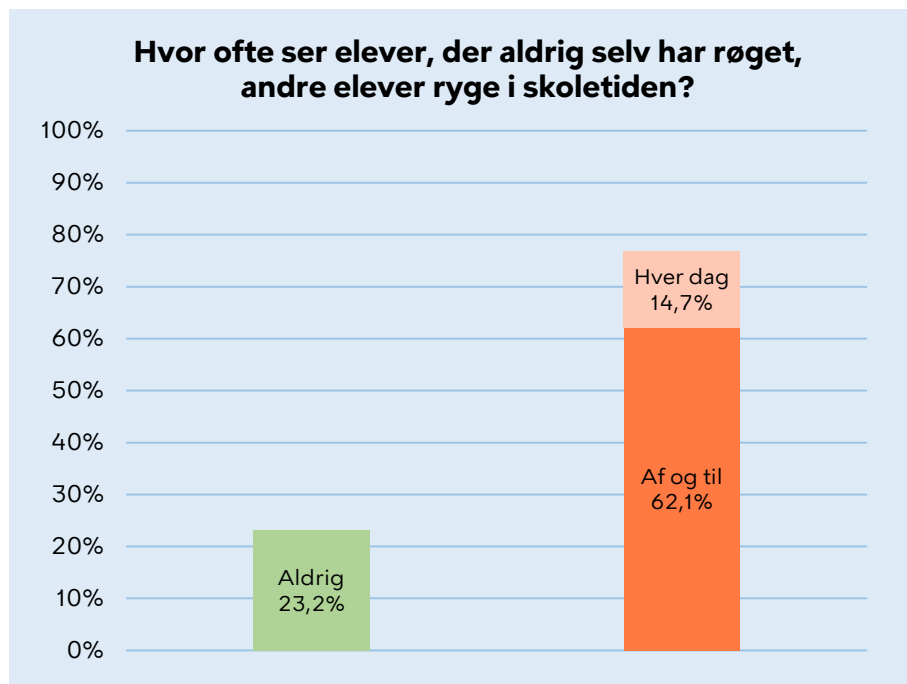

Figur 17 Sammenhæng mellem synlig elevrygning (udenfor skolens område) og andel elever, der føler sig fristet til at ryge i skoletiden.

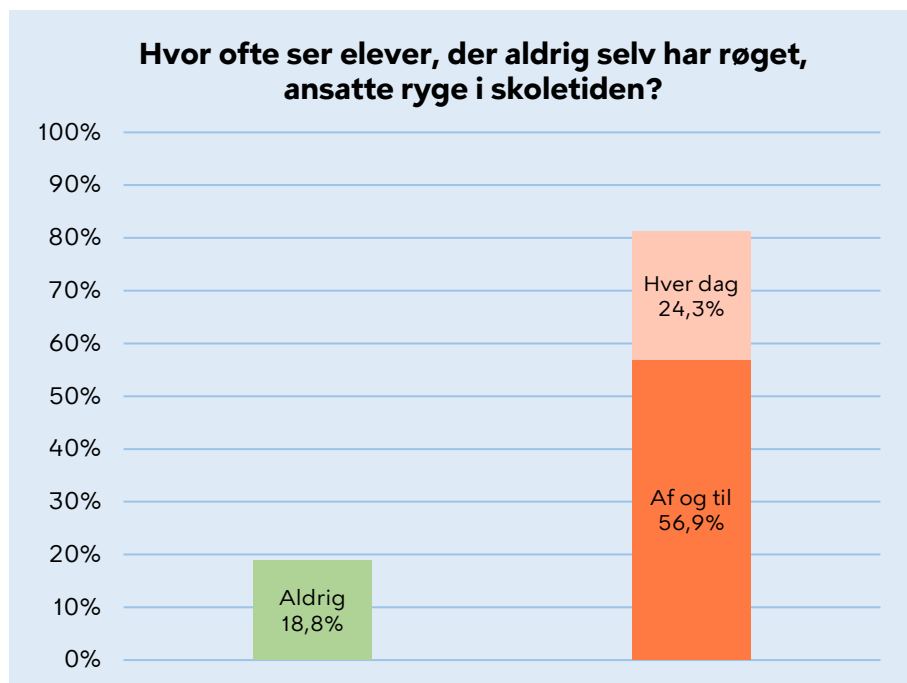
24 % af de elever, der hver dag ser andre elever ryge udenfor skolen, føler sig fristet til at ryge i skoletiden, mens kun 4 % af de elever, der aldrig ser andre elever ryge i skoletiden udenfor skolens områder, føler sig fristet til at ryge i skoletiden (Figur 17). Denne undersøgelse kan dog ikke påvise en direkte sammenhæng mellem synlig rygning og det at føle sig fristet til at ryge.

1.3.4. Synlig rygning og sammenhæng med elevers ryge- og tobaksvaner

Figur 18 og 19 viser, hvorvidt elever, der aldrig har røget, ser andre elever og ansatte ryge i skoletiden udenfor skolens område.

Figur 18 Andel af elever, der aldrig selv har røget, der ser andre elever ryge i skoletiden.

Figur 19 Andel af elever, der aldrig selv har røget, der ser ansatte ryge i skoletiden.

Figur 18 viser, at 76,8% af eleverne, der aldrig selv har røget, ser andre elever ryge i skoletiden udenfor skolens område af og til eller dagligt. En større andel (81,2 %) ser af og til eller dagligt ansatte ryge i skoletiden udenfor skolens område (Figur 19).

2. Perspektiver på børn og unges rygning

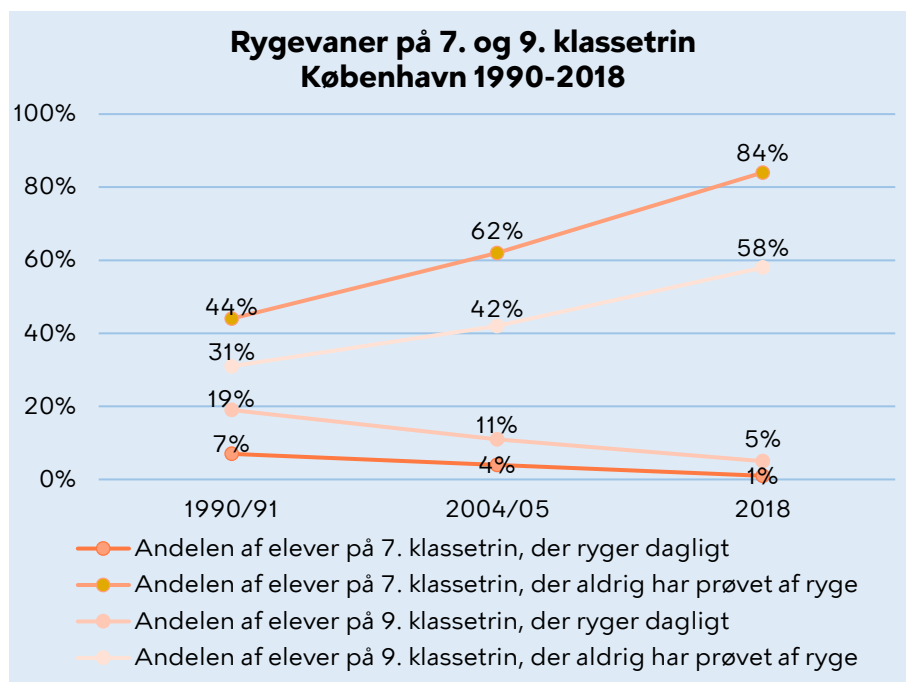

2. Perspektiver på børn og unges rygning

Røgfri Skoletids Rygevanerundersøgelse 2018 viser københavnske udskolingselevers ryge- og tobaksvaner, oplevelser relateret til rygning i skoletiden og synlig rygning i skoletiden.

Undersøgelsen er en vigtig baseline for københavnske folkeskoler inden indførelsen af obligatorisk Røgfri Skoletid, og resultaterne giver et godt afsæt for yderligere arbejde i forhold til at forebygge rygestart blandt børn og unge i København.

Københavns Kommune har tidligere afdækket elevernes rygevaner på 7. og 9. klasseset. Der er i dag færre elever på 7. og 9. klasseset i Københavns Kommune, der ryger cigaretter dagligt, når tal fra Røgfri Skoletids Rygevanerundersøgelse 2018 sammenlignes med tal fra 1990/91 og 2004/05⁶ (Figur 20).

Figur 20 Andelen af elever på 7. og 9. klasseset, der ryger dagligt eller aldrig har prøvet at ryge – Røgfri Skoletids Rygevanerundersøgelse 2018 sammenlignet med tidligere undersøgelser i København.

Efter at cigaretrykning også på landsplan generelt har været faldende blandt børn og unge gennem de sidste årtier, viser Sundhedsprofilen og Skolebørnsundersøgelsen, at der i perioden 2013 til 2017 er sket en stigning i unges rygning⁷, mens danske børns rygning er stagneret i perioden 2014 til 2018⁸. Dette er en del af baggrunden for, at Københavns Kommunes indførte Røgfri Skoletid på alle folkeskoler og specialskoler fra januar 2019. Forbuddet omfatter alle former for rygning inklusive e-cigaretter, vandpibe og snus.

Ryge- og tobaksvaner

Forskning viser, at børn og unge hurtigere bliver afhængige af nikotin, og at jo tidligere man som ung begynder at ryge, jo større er sandsynligheden for at ende som fast dagligryger. De, der begynder at ryge tidligt, har desuden sværere ved at holde op som voksne.⁹

De tobaksformer, der er mest udbredt blandt de københavnske udskolingselever, er almindelige cigaretter og e-cigaretter. Røgfri Skoletids Rygevanerundersøgelse 2018 viser, at en større andel af

⁶ Sundhedsprofil for unge i København 2005. Folkesundhed København. 2005.

⁷ Jensen H m.fl. Danskernes Sundhed – Den Nationale Sundhedsprofil 2017. 2018. Side 6.

⁸ Rasmussen m.fl. Skolebørnsundersøgelsen 2018. Helbred, trivsel og sundhedsadfærd blandt 11-, 13- og 15-årige skoleelever i Danmark. 2019. Side 85.

⁹ Vestbo J m.fl. Forebyggelse af rygning blandt børn og unge. Hvad virker? 2018. Side 20.

københavnske udskolingsskoleelever på alle årgange prøver/ryger cigaretter og e- cigaretter sammenlignet med landsgennemsnittet fra tilsvarende undersøgelser. Almindelige cigaretter er dog stadig det produkt flest udskolingselever i København ryger regelmæssigt enten ugentlig eller dagligt. E-cigaretter er det nikotinprodukt flest udskolingselever i København har prøvet.

Nyere studier indikerer at brug af e-cigaretter hos børn og unge kan medføre opstart af cigaretrykning¹⁰, og børn og unges brug af e-cigaretter er således en faktor, der bør indtænkes i arbejdet med forebyggelse af cigaretrykning blandt børn og unge. E-cigaretter kan fås med smag af frugt og slik¹¹, og kan opleves nemmere at ryge, hvilket kan bane vej til en mere fast rygeadfærd¹².

Kræftens Bekæmpelse har i 2016 lavet en rapport omkring brugen af e-cigaretter, der peger på, at specielt opfattelsen af e-cigaretten har betydning for brugen, da flere opfatter det som et sundere alternativ til den almindelige cigaret¹³.

Andre tal fra Kræftens Bekæmpelse viser i øvrigt en stigning i forbruget af snus på landsplan blandt unge fra 2017 til 2018¹⁴. Det er således relevant at følge børn og unges forbrug af snus, da snus er nikotinholdig og afhængighedsskabende ligesom andre former for tobak.

Sundhedsstyrelsen¹⁵ anbefaler, at røgfri tobak (tyggetobak, snus mv.), e-cigaretter mv. bør behandles på lige fod med rygning i alle indsatser i grundskolen.

Der ses ikke en sammenhæng mellem de 53 folkeskolers socioøkonomiske indeks og elevernes rygevaner. Herudover er der heller ikke store forskelle i elevernes rygevaner skoledistrikterne imellem. Tallene viser således ikke umiddelbart en social ulighed i udskolingselevernes rygevaner.

Oplevelser relateret til rygning i skoletiden

Forskning viser, at fællesskaber med jævnaldrende omkring rygning kan påvirke unges rygevaner. Blandt andet gennem social læring, hvor de unge 'lærer' at ryge, fordi de ser jævnaldrende venner ryge¹⁶. I Røgfri Skoletids Rygevanundersøgelse 2018 er der derfor spurgt ind til, om eleverne oplever at føle sig udenfor fællesskabet i skoletiden, hvis de ikke ryger, samt om de føler sig fristet til at ryge i skoletiden, hvis de ved, at andre ryger.

Undersøgelsen viser, at relativt få (4,7%) udskolingselever i 9. klasse føler sig udenfor fællesskabet i skoletiden, hvis de ikke selv ryger. Flere elever i 9. klasse (12%) føler sig til gengæld fristet til at ryge i skoletiden, hvis de ved, at andre elever ryger.

Omkring en fjerdedel (24%) af de elever, der dagligt ser andre elever ryge, føler sig fristet til selv at ryge i skoletiden.

Synlig rygning i skoletiden

Vidensråd for Forebyggelse påpeger, at skolepersonale fungerer som rollemodeller for børn og unge, og at der naturligt vil være flere elever, der begynder at ryge på skoler, hvor rygning forekommer som en synlig del af hverdagen¹⁷.

¹⁰ Vestbo J m.fl. Forebyggelse af rygning blandt børn og unge. Hvad virker? 2018. Side 38.

¹¹ Kræftens Bekæmpelse. Gå op i røg. E-cigaretter.

¹² Vestbo J m.fl. Forebyggelse af rygning blandt børn og unge. Hvad virker? 2018. Side 57.

¹³ Kræftens Bekæmpelse. Et indblik i brugen af e-cigaretter. 19 interviews med nuværende og tidligere e-rygere. 2016.

¹⁴ Kræftens Bekæmpelse. Snus i tal.

¹⁵ Sundhedsstyrelsen. Forebyggelsespakke - Tobak. 2018. Side 22-23.

¹⁶ U.S. Department of Health and Human Services. Preventing Tobacco Use Among Youth and Young Adults: A Report of the Surgeon General. 2012. Side 439-445.

¹⁷ Vestbo J m.fl. Forebyggelse af rygning blandt børn og unge. Hvad virker? 2018. Side 48.

Hver tredje elev på de københavnske folkeskoler ser regelmæssigt, at andre elever eller ansatte ryger synligt på skolens matrikel, og lidt over 80% af udskolingseleverne, ser af og til eller dagligt elever eller ansatte ryge udenfor skolens område.

For folkeskoler i Københavns Kommune gælder to regelsæt udover Røgfri Skoletid. De har til hensigt at mindske synlig rygning på og udenfor skolens matrikel: Lov om ændring af lov om røgfri miljøer¹⁸ og Københavns Kommunes Rygepolitik¹⁹. Ifølge Københavns Kommunes Rygepolitik fra 22. november 2017, er det ikke er tilladt at ryge, når det er synligt for børn og unge²⁰.

Da Børne- og Ungdomsudvalget i Københavns Kommune indførte Røgfri Skoletid for eleverne på alle københavnske folkeskoler pr. 1. januar 2019, blev alle skoler bedt om at udarbejde egne principper for Røgfri Skoletid med inddragelse af skolebestyrelse, elevråd og ledelse. Forventningen er, at den synlige elevrygning i skoletiden, både på og udenfor skolens område mindskes, når Røgfri Skoletid er implementeret på de københavnske folke- og specialskoler.

Flerstrengt indsats

Vidensråd for Forebyggelse konkluderer i en rapport fra 2018, at et håndhævet rygeforbud på skolens matrikel forebygger, at børn og unge begynder at ryge, og at håndhævelse er af stor betydning i forhold til at skabe effekt. Vidensråd for Forebyggelse konkluderer samtidigt, at et rygeforbud ingen effekt har, hvis ikke det er implementeret på skolen²¹.

I arbejdet med at forebygge rygestart blandt børn og unge i skolen påpeger Sundhedsstyrelsen, at det er vigtigt at satse på en flerstrengt indsats, der både inkluderer rammer, tilbud og information²². Flerstrengede skoleindsatser, der udover røgfrie rammer i skoletiden også inkluderer styrkelse af elevernes sociale kompetencer og forældreinddragelse, er en af flere indsatser, der virker i forhold til forebyggelse af rygning blandt børn og unge²³, hvilket også er den måde Københavns Kommunes indsats om Røgfri Skoletid er bygget op.

Center for Sundhed, Sundheds- og Omsorgsforvaltningen, tilbyder hjælp og rådgivning til skoler, der ønsker at understøtte beslutningen om Røgfri Skoletid med flerstrengede rygeforebyggende aktiviteter eller indføre røgfri arbejdstid.

¹⁸ Uddrag fra Lov om ændring af lov om røgfri miljøer. § 7. 2012. Se bilag 7.

¹⁹ Uddrag fra Københavns Kommunes Rygepolitik 2016. 2017. Se bilag 7.

²⁰ Uddrag fra Københavns Kommunes Rygepolitik 2016. 2017. Se bilag 7

²¹ Vestbo J m.fl. Forebyggelse af rygning blandt børn og unge. Hvad virker? 2018. Side 48

²² Sundhedsstyrelsen. Forebyggelsespakke - Tobak. 2018. Side 22-23.

²³ Vestbo J m.fl. Forebyggelse af rygning blandt børn og unge. Hvad virker? 2018. Side 34.

3. Methode

3. Metode

Røgfri Skoletids Rygevaneundersøgelse 2018 er iværksat med afsæt i beslutningen om at indføre Røgfri Skoletid for alle elever i de københavnske folke- og specialskoler fra 1. januar 2019. Undersøgelsen giver en status på udskolingselevernes rygevaner- og miljø, inden Røgfri Skoletid trådte i kraft.

Det har været højt prioriteret at inddrage alle udskolings elever i undersøgelsen for at få en stærk baseline, og undersøgelsen er derfor foretaget på alle københavnske folkeskoler i alle 7., 8. og 9. klasser, specialklasser undtaget, hvilket svarer til i alt 53 folkeskoler i København.

Udarbejdelse af spørgeskema

Spørgeskemaet er udviklet med udgangspunkt i Center for Sundheds erfaringer med tidligere spørgeskemaer suppleret med sparring og input fra Børne- og Ungdomsforvaltningen, Kræftens Bekæmpelse, professor i tobaksforebyggelse Charlotta Pisinger og formanden for Danske Skoleelever Sarah Gruszov Bærentzen. Spørgeskemaet er derudover pilottestet på to skoler, og opsætning og formuleringer er derefter redigeret yderligere.

Center for Sundhed har tidligere gennemført en undersøgelse med spørgeskemaer om elevers rygevaner, hvor resultatet var en relativ lav svarprocent blandt eleverne og en del manglende data i de udfyldte skemaer. Evalueringen konkluderede, at den lave svarprocent blandt andet skyldtes, at den enkelte udskolingslærer selv skulle igangsætte og prioritere undersøgelsen, at der skulle bruges computer, samt at spørgeskemaet var langt og tog ca. 15-20 min at udfylde for eleverne.

Center for Sundhed har på baggrund af erfaringer og sparring udviklet spørgeskemaet til nærværende undersøgelse så det:

- kun fylder én side, med udvalgte relevante spørgsmål
- udleveres i papirform med klare instrukser og indsamles med det samme, når eleverne har udfyldt det

Herudover stod Center for Sundhed denne gang selv for at indsamle data på skolerne.

Spørgeskemaet indeholder tre emner: Elevernes egne ryge- og tobaksvaner, hvad eleverne oplever relateret til rygning i skoletiden samt synlig rygning i skoletiden. Herudover er der spurgt til køn og klassetrin. Emnerne er udvalgt med henblik på at få et billede af elevernes ryge- og tobaksvaner, men også for at indhente viden om, hvorvidt eleverne føler sig fristet til at ryge i skoletiden, eller om de ser andre elever eller ansatte ryge. Synlig rygning influerer på unges rygestart²⁴, og det har derudover været interessant at afdække, om eleverne oplever sociale incitamenter for at ryge i skoletiden – f. eks for at føle sig inkluderet eller fordi de bliver fristet af andre, der ryger.

Se spørgeskemaet i bilag 6.

Indhentning af data

På baggrund af tidligere erfaringer med lange arbejdsgange i forhold til indhentning af data og lav svarprocent blev Røgfri Skoletids Rygevaneundersøgelse 2018 foretaget manuelt i papirform ude i den enkelte udskolingsklasse. Center for Sundhed foretog selv undersøgelsen i klassen med tydelig beskrivelse og enslydende instrukser²⁵.

Kontaktpersonen på skolen modtog efter indgået aftale en mail med information og instrukser, som skulle sendes videre til alle berørte lærere inden undersøgelsen.

²⁴ Vestbo J m.fl. Forebyggelse af rygning blandt børn og unge. Hvad virker? 2018. Side 48.

²⁵ Se bilag 5

Indhentning af data inkl. instrukser har taget ca. 10 min i hver udskolingsklasse. En medarbejder fra Center for Sundhed kom ud i den enkelte klasse, udleverede spørgeskemaet med klare instrukser, indsamlede spørgeskemaerne og forlod klassen igen. I instruktionen til eleverne var der lagt vægt på anonymitet, baggrund for undersøgelsen og mulighed for at stille opklarende spørgsmål inden eller undervejs. At medarbejderen var til stede i klassen under udfyldelse af spørgeskemaet, sikrede ligeledes, at eleverne ikke kiggede hos hinanden, og at læreren enten kunne forlade klassen eller sidde langt fra eleverne under udfyldning.

Forud for undersøgelsen havde Center for Sundhed fået sparring fra Teknik- og Miljøforvaltningen, der tidligere har stået for Cykelvaneundersøgelsen i skolerne med høj deltagelse og svarprocent. Cykelvaneundersøgelsen er ligeledes udført af en medarbejder, der har været ude i den enkelte klasse.

Aftaler med skolerne

I samarbejde med Børne- og Ungdomsforvaltningen samlede Center for Sundhed et overblik over alle skolerne og inkluderede i alt 53 folkeskoler i undersøgelsen.

Erfaringer fra Skolebørnsundersøgelsen har understøttet vigtigheden af at have en kontaktperson som indgang til skolerne og indhentning af data. Yderligere erfaringer peger også på vigtigheden af, at undersøgelsen udsendes som en skal-opgave, hvis der er et ønske om, at alle skoler skal deltage.

Forløb for aftaler med alle 53 skoler:

- I uge 40 blev skolernes ledelse informeret om undersøgelsen via ugepakken fra Børne- og Ungdomsforvaltningen. Ledelsen blev bedt om at melde en kontaktperson tilbage til Center for Sundhed med deadline i uge 43. Grundet en mindre fejl i først udsendt mail sendte Center for Sundhed også en opfølgende mail ud til skolerne i uge 42.
- På baggrund af ugebrevet og opfølgende mail blev der i første omgang indhentet kontaktoplysninger fra lidt over halvdelen af skolerne.
- I uge 44 sendte Center for Sundhed endnu en opfølgende mail til skolerne med reference til ugebrevet fra uge 40 og fik herefter kontaktoplysninger fra ca. halvdelen af de skoler, der ikke havde svaret tilbage i uge 43.
- De sidste skoler blev ringet systematisk op af Center for Sundhed.
- Det lykkedes at få fat på størstedelen af de oplyste kontaktpersoner efter 1-3 mails eller telefonopkald, så der kunne aftales en tid for undersøgelsen.
- De kontaktpersoner/skoler, hvor det var svært at få en kontakt, modtog til sidst en mail med en konkret dag/tid for undersøgelsen og besked om at tage kontakt, såfremt Center for Sundhed ikke skulle møde op på den pågældende dag.

Center for Sundhed havde afsat tid til at foretage undersøgelsen i ugerne 44-51 (2018). Det lykkedes at foretage undersøgelsen på i alt 50 skoler i denne periode, mens undersøgelsen blev foretaget på de resterende tre skoler i starten af januar 2019.

Ressourceforbrug

Der blev afsat tid til at skrive mails til skolerne, indsamle kontaktoplysninger og tage kontakt til skolerne samt til at ringe til skoler, der ikke selv meldte kontaktperson tilbage. Det kunne være en udfordring at få fat i kontaktlærere, da de har få pauser.

En medarbejder kunne indsamle data fra ca. to skoler (7.-9. klassetrin) om dagen. Det gav også tid til at andre mindre opgaver som at fragte udfyldte spørgeskemaer tilbage til arbejdspladsen, kontakte skoler for at lave aftaler samt indtaste spørgeskemaer løbende. Indhentning af data på tre

skoler om dagen var ikke muligt inden for skolernes lektioner, store spisepause, transport til/fra skoler og evt. forsinkelser.

På enkelte skoler var der klasser, der ikke var tilstede på skolen, selvom der var lavet en aftale på forhånd. I disse tilfælde krævede det ekstra ressourcer at køre derud igen, og hvis muligt blev det gjort i forbindelse med aftaler på andre skoler i nærheden. Det drejede sig om ca. fem skoler ud af de 53 skoler.

I klasserne tog introduktion af spørgeskemaet, spørgsmål og udfyldning mellem 6-15 min. i hver klasse. Af og til var der ventetid, hvis klasserne var i gang med prøve, film o.l. På alle skoler blev lærerne positivt overraskede over, hvor hurtigt det gik, og hvor lidt tid eleverne skulle bruge på at udfylde spørgeskemaet i klassen. Tilbage meldinger fra lærerne var, at det var fint og overskueligt at deltage i undersøgelsen.

Besvarelsener blev indtastet i SurveyXact. Herefter blev de af Afdeling for Data og Analyse, Center for Analyse, HR og Kvalitet, konverteret til Excel. En medarbejder gennemlæste efterfølgende alt data, trak data til rapporten ud og udarbejdede diverse figurer, tabeller mm.

Erfaringsopsamling og drejebog til opfølgende rygevanundersøgelse

Med tanke på at undersøgelsen skal foretages igen, giver det mening at inddrage visse opmærksomhedspunkter og anbefalinger. I det følgende har vi skitseret de vigtigste pointer og erfaringer.

Selvom spørgeskemaet blev udviklet med sparring fra flere relevante aktører og derudover pilottestet på to skoler, bør det overvejes at foretage enkelte ændringer, såfremt undersøgelsen skal foretages igen:

Køn: Flere elever kommenterede, at det kun var muligt at vælge dreng eller pige under køn. Dette blev italesat i næsten alle klasser. Det vurderes, at der muligvis er en samfundsudvikling i relation til kønsopfattelser, og at kategorien andet derfor kan være relevant at have som mulighed i forhold til køn. Herudover har køn en høj missing data (ca. 10%). Inden indsamling i klasserne bør man derfor instruere gentagne gange om at udfylde køn eller måske placere registreringen af køn anderledes og mere tydeligt på skemaet. Det er også muligt, at en andet-kategori bidrager til, at eleverne vil svare på deres køn.

Vi anbefaler at søge inspiration til løsninger i lignende spørgeskemaundersøgelser foretaget i folkeskolen.

Fejlkrydser/flere krydser sat: Eleverne har til tider sat flere krydser, hvilket betyder, at de besvarelser ikke kan bruges i det samlede datasæt. De er derfor registreret som missing data. I spørgsmålene omkring ryge- og tobaksvaner, skulle eleverne kun sætte ét kryds pr. vandret linje. Dette står i spørgeskemaet, og det er også blevet nævnt i introduktionen. Erfaringen er, at det kan gøres mere tydeligt for eleverne både med gentagen introduktion og opsætning af spørgsmålene. Vi så en tendens til, at eleverne har sat flere krydser - først i 'har prøvet' og herefter hvor ofte de ryger/bruger tobak. Dette gør, at besvarelser fra en del af eleverne, der ryger/bruger tobak, ikke kan bruges i det samlede datasæt.

Anonymitet i forbindelse med indhentning af data: Da flere elever udviste bekymring for, hvorvidt lærerne og forældrene fik de enkelte besvarelser at se, fungerede det rigtig godt, at det var fagpersoner fra Center for Sundhed, der kom ud i klasserne og kunne italesætte og tydeliggøre anonymiteten samt vise, at vi tog spørgeskemaerne med os med det samme. Det kan også have

givet en vis autoritet at komme fra kommunen, således at eleverne kunne se vigtigheden af undersøgelsen og føle sig sikre på anonymitet.

Aftale med skoler: Det har været en klar fordel, at Røgfri Skoletids Rygevaneundersøgelse 2018 blev udsendt via Børne- og Ungdomsforvaltningen som en skal-opgave. Vi vurderer, at det har været en vigtig medvirkende årsag til, at alle skoler har deltaget og derved bidraget til et stærkt datasæt. I forhold til aftaler med den enkelte skole videresendte nogle af kontaktpersonerne på skolerne ikke bekræftelsesmailen til de relevante udskolingslærere som aftalt. Læreren i klassen var derfor ikke altid opmærksom på, at undersøgelsen skulle foretages, hvilket kunne give mindre udfordringer i forhold til at afsætte tid og få mulighed for at fortage undersøgelsen. Dette kunne give lidt ventetid på skolen.

Opfølgende undersøgelse: I løbet af første halvår 2019 skulle skolerne udarbejde egne principper for Røgfri Skoletid med inddragelse af skolebestyrelse og elevråd. Herefter må der forventes en implementeringsperiode, hvor skolerne skal arbejde med at udbrede kendskabet til principperne og etablere eventuelle nye kulturer på skolen. Denne undersøgelse er foretaget i november og december 2018, altså i midten af skoleåret. For bedste sammenligningsgrundlag anbefaler vi at lave en opfølgende undersøgelse i samme måneder på året.

4. Litteraturliste

4. Litteraturliste

Brink A, Stage M. Røgfri Fremtids Ungeundersøgelse 2017. Kræftens Bekæmpelse og Trygfonden. 1. udgave. Juni 2018.

https://www.cancer.dk/dyn/resources/File/file/8/7438/1550743470/roegfri_ungeundersoegelse_2017_final-compressed.pdf

Jensen H, Davidsen M, Ekholm O, Christensen A. Danskernes Sundhed – Den Nationale Sundhedsprofil 2017. Sundhedsstyrelsen. 2018.

Kræftens Bekæmpelse. Et indblik i brugen af e-cigaretter. 19 interviews med nuværende og tidligere e-rygere. 1. udgave. Juni 2016.

<https://www.cancer.dk/dyn/resources/File/file/2/6842/1511429689/rapport-et-indblik-i-brugen-af-e-cigaretter.pdf>

Kræftens Bekæmpelse. Gå op i røg. E-cigaretter.

<http://www.op-i-roeg.dk/for-eller-imod-tobak/jagten-paa-nye-kunder/e-cigaretter/>

Kræftens Bekæmpelse. Snus i tal.

<https://www.cancer.dk/forebyg/undga-roeg-og-rygning/snus/snus-i-tal/>

Københavns Kommune. Udbud af reparation og vedligehold af Københavns Kommunes driftsmaterieller. Retningslinjer om rygepolitik i Københavns Kommune. Københavns Kommunes Rygepolitik 2016. 2017.

https://www.kk.dk/sites/default/files/uploaded-files/retningslinje_om_rygepolitik_i_koebenhavns_kommune.pdf

Lov om ændring af lov om røgfri miljøer. § 7. 2012.

<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=142456>

Rasmussen M, Kierkegaard L, m.fl. Skolebørnsundersøgelsen 2018. Helbred, trivsel og sundhedsadfærd blandt 11-, 13- og 15-årige skoleelever i Danmark. Statens Institut for Folkesundhed, SDU, 2019.

<http://www.hbsc.dk/rapport.php?file=HBSC-Rapport-2018.pdf>

Sundhedsprofil for unge i København 2005. Folkesundhed København. Sundhedsforvaltningen. 2005.

Sundhedsstyrelsen. Forebyggelsespakke – Tobak. 2. udgave, 2018.

U.S. Department of Health and Human Services. Preventing Tobacco Use Among Youth and Young Adults: A Report of the Surgeon General. Atlanta, GA: U.S. Department of Health and Human Services, Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Chronic Disease Prevention and Health Promotion, Office on Smoking and Health, 2012.

<https://www.surgeongeneral.gov/library/reports/preventing-youth-tobacco-use/full-report.pdf>

Vestbo J, Pisinger C, Bast L, Gyrd-Hansen D. Forebyggelse af rygning blandt børn og unge. Hvad virker? København: Vidensråd for Forebyggelse 2018: 1-124.

5. Bilag

5. Bilag

Oversigt over rapportens bilag:

Bilag 1: Missing data og signifikans

Bilag 2: Svarprocent og inkluderede skoler

Bilag 3: Mail til skoleledere angående Røgfri Skoletids Rygevaneundersøgelse 2018

Bilag 4: Bekræftelsesmail til udskolingslærerne berørt af undersøgelsen

Bilag 5: Introduktion af spørgeskema til eleverne i klasserne

Bilag 6: Spørgeskema

Bilag 7: Uddrag fra Lov om ændring af lov om røgfri miljøer samt Københavns Kommunes Rygepolitik

Bilag 1. Missing data og signifikans

Andel af spørgeskemaer vi har fået retur med manglende besvarelser og/eller flere afkrydsninger i samme spørgsmål.

Spørgsmål	Procent missing
Køn	10,2 %
Ryger cigaretter	2,1 %
Ryger e-cigaretter	2,9 %
Ryger vandpipe	3,3 %
Bruger Snus/skrå/tyggetobak	4,1 %
Jeg føler mig udenfor fællesskabet i skoletiden, hvis jeg ikke ryger	0,4 %
Jeg føler mig fristet til at ryge i skoletiden, hvis jeg ved, at andre ryger	1,1 %
Jeg ser elever fra skolen ryge i skoletiden udenfor skolens område	0,9 %
Jeg ser elever fra skolen ryge i skoletiden på skolens område	1,3 %
Jeg ser lærere fra skolen ryge i skoletiden udenfor skolens område	0,9 %
Jeg ser lærere fra skolen ryge i skoletiden på skolens område	1,1 %

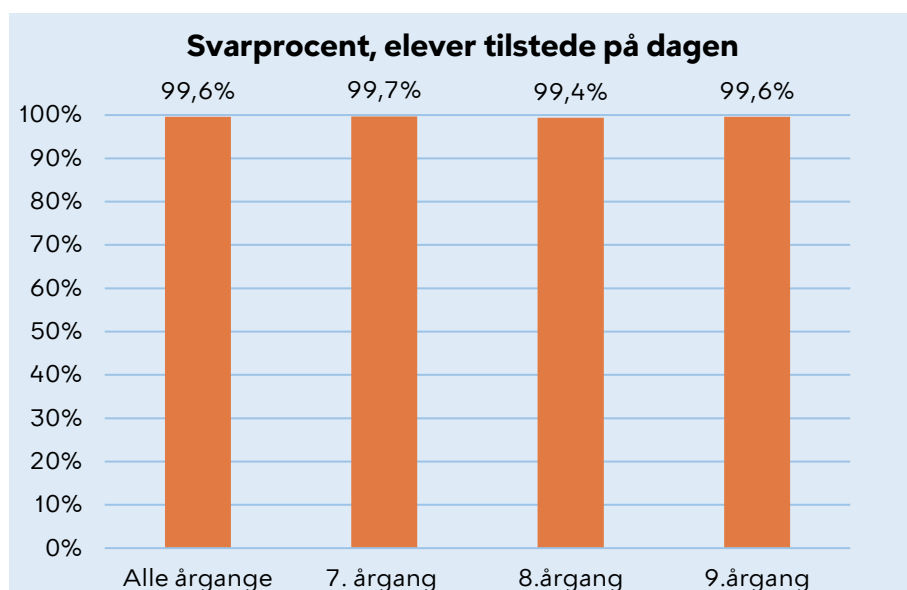
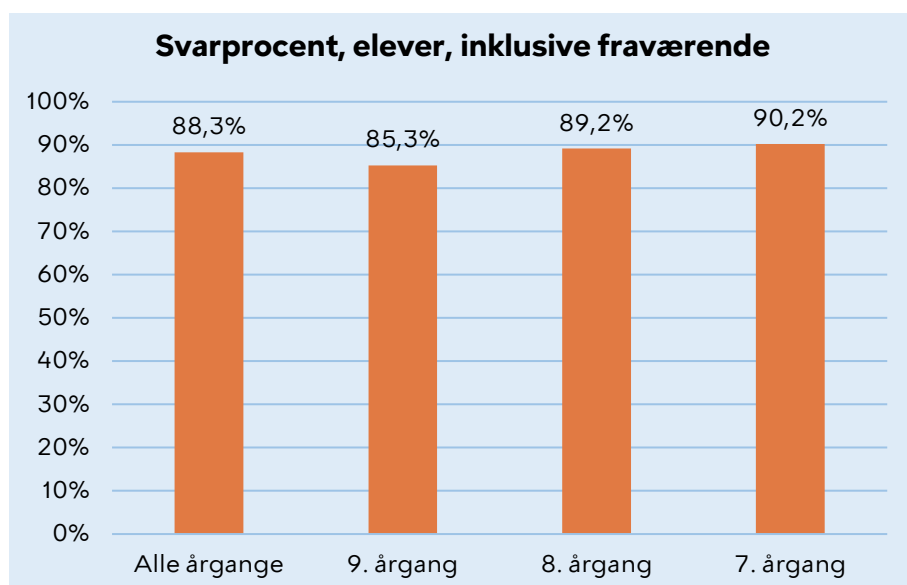
Bilag 2. Svarprocent og inkluderede skoler

Alle 53 inkluderede skoler (100%) har deltaget i Røgfri Skoletids Rygevanundersøgelse 2018. Til sammenligning har 23 % af inviterede skoler i Skolebørnsundersøgelsen 2018 deltaget i undersøgelsen.

Tidligere har 25% af samarbejdsskolerne ønsket at deltage Center for Sundheds tilbud om rygevanundersøgelse.

I denne undersøgelse har vi fået udfyldte spørgeskemaer fra i alt 7609 udskolingselever fra de 53 folkeskoler. Det svarer til en gennemsnitlig svarprocent på 88,3% af alle udskolingselever og 99,6% af de udskolingselever, der var til stede på dagen for undersøgelsen. Tidligere rygevanundersøgelser foretaget af Center for Sundhed på i alt 10 skoler har haft en gennemsnitlig svarprocent på 43,5 %.

Svarprocenten blandt alle elever på 88,3 % i Røgfri Skoletids Rygevanundersøgelse 2018 ligger på niveau med Skolebørnsundersøgelsen 2018.

Bilag 3. Mail til skoleledere angående Røgfri Skoletids Rygevanerundersøgelse 2018

Kære Skoleleder.

BUU besluttede d. 15/8 2018, at der pr. 1. januar 2019 indføres Røgfri Skoletid på alle københavnske folkeskoler. Det betyder, at det ikke længere er tilladt for eleverne at ryge i skoletiden, hverken på eller udenfor skolen. Link til beslutningen findes [her](#).

Som opfølgning på ugebrevet fra uge 40 kontakter vi dig for at indhente oplysninger på en kontaktperson fra udskolingsteamet. Kontaktpersonens opgave er at aftale en dato for undersøgelsen og koordinere udførelsen af undersøgelsen.

Røgfri Skoletids Rygevanerundersøgelse 2018 skal foretages i alle 7.-9. klasser. Den tager ca. 5 min. pr. klasse, og en medarbejder fra Sundheds- og Omsorgsforvaltningen vil gennemføre undersøgelsen med eleverne. Undersøgelsen er et enkelt spørgeskema i papirform, og kræver derfor ikke adgang til computer.

Vi foretager undersøgelsen på alle københavnske folkeskoler i perioden oktober 2018 til og med december 2018. Det er vigtigt, at undersøgelsen er foretaget i alle 7.-9. klasser på alle skoler inden udgangen af året.

Så snart vi har modtaget kontaktoplysninger fra jer, vil vi henvende os til kontaktpersonen og aftale en dato samt tidspunkt for udførelse af undersøgelsen på jeres skole.

Udfyld nedenstående skema, og returnér mailen senest fredag 26/10-18.

Kontaktpersons navn	Telefonnummer	mailadresse

På forhånd tak,

Med venlig hilsen

Sundheds- og Omsorgsforvaltningen,

roegfriskoletid@suf.kk.dk

Bilag 4. Bekræftelsesmail til udskolingslærerne berørt af undersøgelsen

Kære **KONTAKTPERSON** og alle udskolingslærere.

Vi er nu klar til at besøge jeres skole og foretage Røgfri Skoletids Rygevanerundersøgelse 2018 i alle jeres 7. 8. og 9.

DATO + TIDSPUNKT

Det bliver medarbejder **KONTAKTPERSON** fra Sundheds- og Omsorgsforvaltningen, der kommer ud og foretager undersøgelsen. Hun vil besøge klasserne i **tidsrummet**. Vi har aftalt, at hun vil være **Mødested og TID**, hvor **KONTAKTPERSON** tager imod hende.

Når medarbejderen kommer ud i den enkelte klasse, vil hun kort introducere og uddele det anonyme spørgeskema. Spørgeskemaet tager cirka 5 min at besvare. Herefter indsamles skemaerne, og undersøgelsen er slut, og jeres almindelige undervisning kan fortsætte.

Læreren i klassen kan være til stede imens, og må gerne være behjælpelige med at holde ro i klassen, men må ikke gå rundt mellem eleverne når undersøgelsen besvares. Undersøgelsen foretages som en baseline-undersøgelse inden indførelsen af obligatorisk røgfri skoletid træder i kraft fra d. 1. januar 2019.

Såfremt jeres skole ønsker at vide mere om forebyggelse af rygestart blandt elever i grundskolen, samt få inspiration til forskellige aktiviteter og undervisningsmateriale, der kan understøtte røgfri skoletid, så se mere [her](#).

Med venlig hilsen
Sundheds- og Omsorgsforvaltningen
Roegfriskoletid@suf.kk.dk

Bilag 5. Introduktion af spørgeskema til eleverne i klasserne

“Jeg kommer fra sundhedsforvaltningen i Københavns Kommune og er i gang med en undersøgelse af rygevaner og miljø i alle udskolingsklasserne. Undersøgelsen er anonym, og det er derfor vigtigt, I ikke skriver navn på skemaet. I skal kun sætte kryds i årgang, men I skal ikke skrive, hvilken klasse I går i. Det er vigtigt, I svarer så ærligt som muligt på spørgsmålene, og I må ikke kigge hos andre, mens de besvare undersøgelsen.

Når I er færdige med at udfylde skemaet, folder I papiret, så man ikke kan se svarene og lægger papiret foran jer. Bliv siddende stille ind til alle har svaret.

Skolen vil, hvis de ønsker det, modtage den samlet rapport på årgangsniveau og skoleniveau. Sundhedsforvaltningen sørger for, at skolen ikke har mulighed for at se, hvilke elever der har svaret hvad.

Mens I besvarer undersøgelsen, skal jeres lærer bare blive siddende heroppe (ved kateteret). Hvis I har spørgsmål eller, der er noget I er i tvivl om i forhold til udfyldelse af skemaet, så ræk hånden op, så kommer jeg rundt og hjælper.

Husk fold papiret og læg det foran jer, når I er færdige, og sid stille til alle har svaret.”

Bilag 6. Spørgeskema

KØBENHAVNS KOMMUNE

Skole:

Dreng

Pige

Årgang: 7.

8.

9.

Din besvarelse er anonym, og derfor skal du ikke skrive dit navn.

UNDERSØGELSE AF RYGNING PÅ DIN SKOLE

1. Hvor ofte ryger du eller bruger du? (Sæt kun et kryds i hver vandret række)

	Jeg har aldrig prøvet	Jeg har prøvet	Jeg ryger sjældnere end én gang om ugen	Jeg ryger hver uge, men ikke hver dag	Jeg ryger hver dag
Cigaretter?	☐	☐	☐	☐	☐
E-cigaretter?	☐	☐	☐	☐	☐
Vandpibe?	☐	☐	☐	☐	☐
Snus/Skrå/Tyggetobak?	☐	☐	☐	☐	☐

2. Hvor ofte oplever du følgende? (Sæt kun et kryds i hver vandret række)

	Nej, aldrig	Ja, af og til	Ja, hver skoledag
Jeg føler mig uden for fællesskabet i skoletiden, hvis jeg ikke ryger	☐	☐	☐
Jeg føler mig fristet til at ryge i skoletiden, hvis jeg ved, at andre ryger	☐	☐	☐

3. Ser du elever fra skolen ryge i skoletiden, inklusive i frikvarterne?

Udenfor skolens område

(Sæt kun et kryds)

- Nej, aldrig
 Ja, af og til
 Ja, hver skoledag

På skolens område

(Sæt kun et kryds)

- Nej, aldrig
 Ja, af og til
 Ja, hver skoledag

4. Ser du lærere eller ansatte fra skolen ryge i skoletiden, inklusive i frikvarterne?

Udenfor skolens område

(Sæt kun et kryds)

- Nej, aldrig
 Ja, af og til
 Ja, hver skoledag

På skolens område

(Sæt kun et kryds)

- Nej, aldrig
 Ja, af og til
 Ja, hver skoledag

MANGE TAK FOR DIN BESVARELSE!

Bilag 7. Uddrag fra Lov om ændring af lov om røgfri miljøer samt Københavns Kommunes Rygepolitik

Uddrag fra Lov om ændring af lov om røgfri miljøer fra 2012:

"På børneinstitutioner, skoler, kostskoler, efterskoler, institutioner med udbud af treårige gymnasiale ungdomsuddannelser, opholdssteder og lign., der fortrinsvis har optaget børn og unge under 18 år, er det ikke tilladt at ryge på institutionens område."

Uddrag fra Københavns Kommunes Rygepolitik (2016)

"Medarbejdere, der arbejder med børn og unge, fungerer som rollemodeller, og børn og unge er tillige særligt sårbare over for tobaksforurening og emission fra e-cigaretter m.v. Rygning eller anvendelse af e-cigaretter m.v. er derfor ikke tilladt, når det er synligt for børn og unge. Dette gælder dels i de kommunale lokaler og på institutionens område, dels på udflugter, lejrskoler m.v. Det gælder såvel udendørs som indendørs."

KØBENHAVNS KOMMUNE

Sundheds- og Omsorgsforvaltningen
Center for Sundhed

Randersgade 60
2100 København Ø
Email: roegfriskoletid@suf.kk.dk
www.sundhed.kk.dk/roegfriskoletid

Børne- og Ungdomsforvaltningen

Foto: Jonas Møller

Juni 2019